

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de NCTU en de VBBN

5/5
mei
1996

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

bijen

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357
Jaargang 5, nummer 5, mei 1996

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofredacteur J. Beetsma

Redactie M.L. Boerjan, F.P. Bohlmeijer, A. M. Kuypers, M. Schyns en W. Wieleman.

Vaste medewerkers W. Bohlmeijer-Mans, M.J. van Iersel, N. de Jong, A. Neve, K. Zoet.

Redactiesecretaris M.J.E.M. Canters

Postbus 198, 6720 AD Bennekom

Telefoon 0317 42 24 22

Telefax 0317 42 41 80

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg

Telefoon 013 583 63 50

Bankrelatie RABO-bank Tilburg,

rekeningnummer 18.52.12.077, ten name van 'Bijen'.

Postbanknummer van de bank 1088813

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de eerste van de maand (de juli- en augustus nummers worden gecombineerd).

Oplage 10.000

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

f20,00 per 20 woorden, elk extra woord f0,50

Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken voor de maand van plaatsing aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur op een diskette insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's.

Vormgeving en opmaak

Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Van de redactie

Deze maand wordt in het hoofdartikel een type kast beschreven dat bij weinig imkers bekend zal zijn. Peter Bohlmeijer beschrijft niet alleen de voorgeschiedenis van de boekkast, maar werkt er ook mee! Net als in het vorige nummer komt in het interview van Ab Kuypers een verzamelaar(ster) aan het woord. In verband met het binnenkort inwerking treden van de wet Gezondheid en Welzijn Dieren is het van belang om uit de bijdrage van Ko Zoet te vernemen dat de imkersverenigingen op de Waddeneilanden stappen ondernemen om de bijenvolken aldaar te blijven beschermen tegen ziekten en parasieten en ongewenste kruisingen. Uit het onderzoek van Jan van den Eijnde aan de Ambrosiushoeve blijkt dat de Muller-val niet effectief is voor het bestrijden van de varroamijt.

Joop Beetsma

Inhoud

De observatiekast van Huber	F.P. Bohlmeijer	131
Imkerpraktijken: Verenigen van volken	M.J. van Iersel	134
Bij en plant in beeld: Appel	Arjen Neve	136
Van imker tot imker	Ko Zoet	138
Verzamelaars	Ab Kuypers	140
Foto van de maand		141
Snippers	Wilma Bohlmeijer-Mans	142
Nieuws van de Ambrosiushoeve	Christ Smeekens	143
Allergische reacties op gif	A.P.H. Jansen c.a.	144
Bestrijding varroamijt	Jan van den Eijnde	146
De lezer schrijft		
<i>Vraagtekens bij Apitol</i>	Wim Hoogendam	148
<i>'Minder leden...' een reactie</i>	Joop Beetsma	148
Korte berichten		
<i>Rwanda... Hoe verder?</i>	Maartje Korbee	149
<i>Bijeenkomst in Zwitserland</i>		149
<i>Vervoersverbod eilanden</i>	Ko Zoet	149
<i>Rectificatie</i>	Joop Beetsma	150
Verenigingsnieuws ABTB		
<i>Jaarvergadering Imkersbond</i>	B.A.H. Visser	150
Verenigingsnieuws NCB		
<i>Heidebeheersdag</i>	J. Beekman	151
<i>Van de bestuursafdeling 1</i>	J. Beekman	151
<i>Van de bestuursafdeling 2</i>	J. Beekman	152
Verenigingsnieuws VBBN		
<i>HB vergaderingen</i>	Heyta van der Reijden	153
<i>Uit de PC van de voorzitter</i>	Dick Vunderink	154
<i>Bijengezondheidszorg</i>	Jan Charpentier e.a.	155
Familieberichten		155
Kalender, cursussen		156
Vraag en aanbod		158

Bij de voorplaat: De Grijze zandbij (*Andrena vaga*) beladen met stuifmeel van wilgen waarop ze uitsluitend vliegt in het vroege voorjaar. De bijen nestelen in de grond vaak in grote aantallen bij elkaar. De opname stamt uit Oisterwijk, april. Vrij algemene soort. Pioniert. Foto P. vanm Breugel, Veghel.

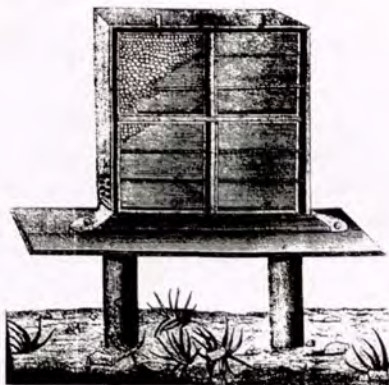
De observatiekast van de onderzoeker François Huber

F.P. Bohlmeijer

Het gedrag van de bijen in het volk heeft sinds mensenheugenis de interesse van de bijenhouders getrokken. Al sinds het begin van onze jaartelling hebben imkers observatiekasten gebruikt. Het model van François Huber maakte het mogelijk op eenvoudige wijze waarnemingen te doen aan een volk onder min of meer natuurlijke omstandigheden.

Een stuk geschiedenis

Voor de bestudering van het gedrag van de bijen zijn observatiekasten al zeer lang in gebruik. Als één van de eerste had Plinius (23-79) rond 50 n. Christus al een kast met dunne platen hoorn als wanden, waardoor hij het gedrag van de bijen kon waarnemen. Maraldi (1655-1729), een bekende sterrenkundige uit Parijs, plaatste in 1687 in de tuin van het Koninklijk Observatorium een enkelraats observatiekast. Hier gaf hij uitleg over de bijen aan zijn collega wetenschappers. Bekend zijn ook de observatiekasten van Réaumur (1683-1757). Hij bouwde veel verschillende modellen, de meeste met twee of meer raten evenwijdig aan elkaar.

1. Een observatiekast van Réaumur

Het begin

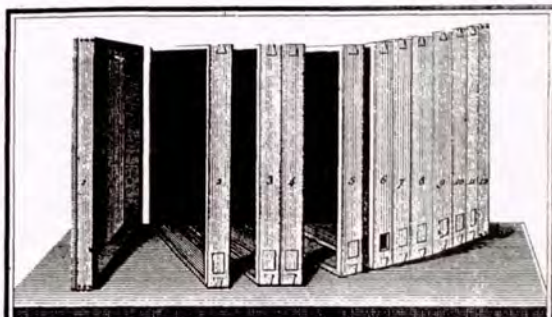
Rond 1780 begon François Huber (1750-1831), de blinde bijenonderzoeker uit Genève met de observatiekasten van Réaumur zijn onderzoeken aan de bijen. Hij werd hierbij geassisteerd door zijn dienstknecht, leerling en waarnemer François Burnens. In zijn boek

'Nouvelles Observations sur les Abeilles' van 1792 geeft Huber een uitgebreide beschrijving van zijn zelfgebouwde observatiekasten en de proeven die hij er mee uitvoerde. Omdat het in een dergelijke kast niet mogelijk is te zien wat er zich tussen de raten afspeelt, besloot Huber om een enkelraatskast te bouwen. Hiervoor maakte hij een houten lijst van 40,5 mm breed, afgedekt met glasplaten. Een zwerm bouwde in deze kasten de raten echter loodrecht op de glasplaten, hetgeen uiteraard niet de bedoeling was. Door aan de bovenzijde in de houten lijst een stuk raat evenwijdig aan de glasplaten vast te maken, lukte het om een enkele raat evenwijdig aan de glasplaten te laten uitbouwen. Deze oplossing bevredigde echter ook niet geheel, omdat deze bouwwijze niet overeenkwam met de natuurlijke opbouw van een bijennest.

De 'Boekkast' van Huber

Rond 1787 vond Huber de oplossing door twaalf houten lijsten of ramen van ongeveer 32 x 24 cm, en 34 mm breed, te gebruiken.

De breedte van 34 mm was volgens Huber kritisch

2. Het eerste model van Huber's Boekkast

en moest nauwkeurig worden aangehouden. Langstroth en Dadant meenden dat de '15 lignes' die Huber gebruikte, overeenkwamen met 1,25 inch (31,75 mm). De Larousse Universel (1923) geeft voor 1 ligne 0,225 mm aan, zodat de breedte van de lijsten 33,75 mm wordt. In ieder raam werd een dwarslatje

met enkele spieën vastgezet. Tussen de bovenzijde van het raam en het dwarslatje bevestigde hij een stuk raat als voorwerk. De lijsten werden elk voorzien van een vliegopening van 16 mm breed en 30 mm hoog. In de regel werden twee openingen gebruikt. De lijsten werden aan de achterzijde met scharnieren aan elkaar verbonden.

3. De achterzijde met de scharnieren van de Boekkast

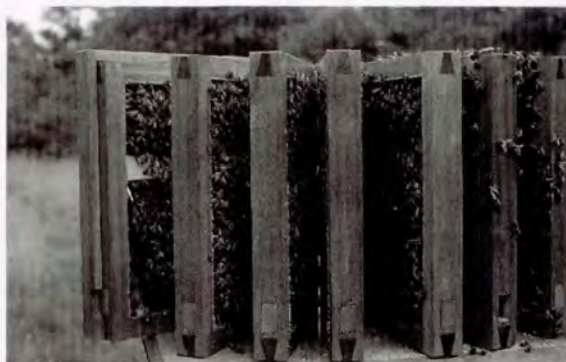
De buitenste ramen voorzag hij van een glasruit, afgedekt met een houten schot, waardoor het mogelijk was enige waarnemingen te doen, zonder de kast open te hoeven maken. Het voordeel van dit model was dat de bijen zich op een meer natuurlijke manier konden ontwikkelen en dat waarnemingen aan de afzonderlijke raten konden worden gedaan, zonder dat het volk al te veel verstoord werd. Daarvoor konden Huber en Burnens op ieder gewenst moment de kast openslaan als een boek en zo zien wat de bijen gedaan hadden. De kast werd dan ook de 'Ruche en Livre' of 'Ruche en Feuillet', ofte wel de 'Boek- en bladkast', genoemd.

Ervaringen met de 'Boekkast'

Opvallend is dat Huber 34 mm koos als breedte en niet de 35 tot 38 mm, die veel wordt toegepast als de hartafstand tussen de ramen in een bijenkast. Ook Crane in haar boek 'Bees and Beekeeping' geeft aan dat bij een natuurlijke uitbouw van een volk de afstand tussen de broedraten bij de Europese bij 35 mm is. Waren misschien de bijen in de tijd van Huber kleiner dan vandaag de dag? Bij mijn proeven in een replica van de boekkast werden door de bijen, als er geen voorwerk werd geplaatst, elf raten uitgebouwd! Dit komt overeen met een afstand tussen de raten van 37 mm ($11 \times 37 = 407$ mm, $12 \times 34 = 408$ mm). Het gebruik van voorwerk is dus noodzakelijk om in ieder raam een uitgebouwde raat te krijgen.

De boekkast maakte het ook mogelijk om kunstzwermen te maken. Rond 1760 had Schirac een techniek uitgewerkt om redcellen te bouwen op drie dagen jonge larven. Bij de imkers uit die tijd bestonden er veel twijfels over dit systeem. Daarom vroeg Bonnet (1720-1793), een filosoof en bioloog in Genève, aan Huber om de theorie van Schirac na te werken. Door de kast eenvoudig in twee delen te splitsen, kon Huber bewijzen dat de theorie van Schirac, dat redcellen in het moerloze deel op maximaal drie dagen oude larven worden aangezet, juist was. In de praktijk is het inderdaad heel eenvoudig om een kunstzwerm te maken. Door de pinnen uit de scharnieren tussen het 6^e en 7^e raam te halen, kan de boekkast in twee delen worden gesplitst. In het moerloze deel worden dan de redcellen opgetrokken.

Het werken met de kast gaat redelijk goed. De bijen blijven na het openen goed op de ramen zitten.

4. De bijen, een open boek!

Toch zijn er ook praktische problemen. Het is lastig om de houten lijsten goed op elkaar te laten sluiten, het is dan ook noodzakelijk om ze met een touw bij elkaar te houden. Bij het dichtmaken worden er nogal wat bijen tussen de lijsten kapot gedrukt. Verder is het volume van de kast (23,7 liter) aan de kleine kant, met het gevolg dat de bijen vrij snel gaan zwermen. De broedkamer van een Spaarkast heeft een volume van $\pm 32,4$ liter. Overigens is het werken met de kast, niet om uitgebreid honing te winnen, maar meer om het systeem uit te testen, praktisch goed uitvoerbaar. Het is zelfs mogelijk om de bijen in de boekkast te laten overwinteren.

Verbeterde modellen

De nadelen van de boekkast, zoals ik die in het gebruik tegenkwam, vond ik bevestigd in een brief uit 1801 van Huber aan Dubied, een imker in Neuchâtel. Verschillende oplossingen werden toegepast om de

nadelen op te lossen. In alle gevallen werd het gebruik van scharnieren verlaten en werden de ramen los tegen elkaar aangezet. Bij de kast die Dubied van Huber kreeg toegezonden werden de ramen bij elkaar gehouden door er een soort kist overheen te zetten. Huber stuurde Lombard (1743-1824), een bekende bijenteeltleraar in Parijs, een ander model. In een boek van Lombard uit 1812, 'Manuel des Propriétaires d'Abeilles' vinden we er een afbeelding van.

5. Het latere model van Lombard.

In de verticale lijsten zijn uitsparingen gefreesd, waardoor een spanlat wordt gestoken. Met metalen pinnen die door gaten in de latten worden gestoken, kunnen de ramen op elkaar worden gehouden. De vliegopening is aan de voorzijde van de kast in de bodemplank gesitueerd. Niet twaalf maar acht ramen werden gebruikt. Ze waren 46 x 27 cm groot en hadden een breedte van 34 mm. Het volume van deze kast was duidelijk groter dan van het eerste model, ± 33,5 liter.

Slotopmerkingen

Het principe van de boekkast heeft zeker in Frankrijk en Zwitserland veel navolging gehad. Diverse modellen zijn uit de literatuur bekend. Anna Maurizio heeft in 1960 een bijenhouder in Tessin bezocht die met een 'Huberkast' werkte! Het is duidelijk dat de observatiekast van Huber, die hij gebruikte als een hulpmiddel bij zijn onderzoek, door anderen (Dzierzon, Langstroth) is uitgebouwd tot een efficiënt systeem voor het houden van bijen. Een aantal van de onvolkomenheden van zijn kast, is in de latere ontwikkelingen verholpen. We kunnen rustig stellen dat Huber de basis heeft gelegd voor de constructie van de moderne bijenkast.

Milieu-Bijenmarkt Leiden

Op de Milieu-bijenmarkt, 8 juni 1996 presenteren zich evenals in voorgaande jaren de imkers uit Leiden en omgeving samen met landelijke en regionaal werkzame natuur- en milieuverenigingen.

Voor deze gelegenheid is een 'steekvrije' bijenstal gebouwd, waarin u achter transparant plastic de handelingen van de imker precies kunt volgen. Het is een hele belevenis als een met tienduizenden bijen bevolkte kast wordt geopend en de raten er een voor een worden uitgehaald. Elders op de markt kunt u zien hoe een bijenvolk er van binnen uitziet. Daartoe is een korf op een glasplaat gezet met daaronder een grote spiegel en een lamp.

In tientallen kraampjes worden demonstraties gegeven over de bewerking en het gebruik van natuurlijke materialen: hout, keramiek, wol, droogbloemen, been en was. Bovendien is er een korfvlechter die u laat zien hoe een bijenkorf wordt gemaakt.

De gehele dag treden artiesten op. Er is muziek en dans die daarmee extra klank en kleur geven aan het hele gebeuren. Een poppenkastspeler weet de kinderen kostelijk te amuseren.

Inl.: I. van de Pavert, 071-5211948.

Studiedag ABTB 8 juni

Op 8 juni a.s. bent u op onze studiedag van harte welkom in Imkerij 'Wind in de Wilgen', Bronsweg 25 te Lelystad-Noord, waar Jolanda en Wim Bruineekool die dag onze gastvrouw en gastheer zijn. Het programma ziet er als volgt uit:

- 09.30 u: aankomst met koffie
- 10.00-11.00 u: Lezing '3 x 3 methode' door Rob Veldhuizen
- 11.15 u: Rondleiding in de weelderige plantentuin (4 groepen van 15 personen)
- 12.30-13.30 u: Lunch
- 13.45 u: Johan Calis behandelt het biotechnisch imkeren 'Varroa zonder pijn'.
- 14.30 u: Theepauze
- 14.50 u: Johan Calis vertoont zijn dia-rapportage uit Vietnam 'een kijkje in een andere bijenwereld'
- 15.30 u: Einde bijeenkomst.

U kunt zich opgeven bij de verenigingssecretaris van uw afdeling.

Het verenigen van bijenvolken

Het verenigen van bijenvolken is een imkertechnische ingreep die vaak wordt toegepast. Het gebeurt om uiteenlopende redenen. De imker wil volken versterken voor een dracht, reservevolkjes opruimen of het aantal volken verminderen. Vaak is verenigen ook een manier om met een reservevolkje moerloosheid op te heffen. Verenigen heeft zowel voor de imker als voor het bijenvolk nogal wat gevolgen.

Het bijenvolk

Een bijenvolk is een biologische eenheid die zichzelf organiseert en in stand houdt. De sociale organisatie om al die individuen met elkaar een eenheid te laten vormen is erg complex. Door deze sociale organisatie kunnen ze zich snel aanpassen aan veranderingen in weer en dracht. Op ingrepen van imkers hebben bijen geen antwoord. Dat is iets wat in hun evolutie nog geen plaats heeft gekregen. Verenigen van bijenvolken is zo'n ingreep. Als de imker fouten maakt, kan het fataal aflopen. Een enorme vechtpartij of zwermen op een onverwacht tijdstip kunnen het gevolg zijn. De verantwoordelijkheid voor het welslagen van deze ingreep ligt dan ook bij de imker.

Verenigen in het voorjaar?

Verenigen in het voorjaar is een standaardprocedure in de Aalstermethode en heeft tot doel om een sterk volk te krijgen voor de voorjaarsdracht. Het verenigen gebeurt dan rond 15 april. Het gaat daarbij om het verenigen van het zogenaamde hoofdvolk met de jonge moer met het daarbij behorende reservevolk met de oude moer. Daarbij wordt de oude moer opgezocht en gedood, zodat er een flink volk ontstaat met een jonge koningin. Wie zwakke volken heeft, zal deze verenigen, ook al volgt hij de Aalstermethode niet. Een doelbewuste bedrijfsmethode of niet, met zwakke volken valt geen honing te halen. Voor de bijen is het verenigen in het voorjaar een storing in hun voorjaarsontwikkeling. Het lijkt me meer een noodgreep dan een vorm van goed imkeren. De imker zou moeten proberen de ontwikkeling van zijn bijenvolken zo te stimuleren dat verenigen niet nodig is om tot een acceptabele volkssterkte te komen.

Een onderzoek van de Ambrosiushoeve in 1985 toonde aan dat verenigen ook heel goed in het najaar gedaan kan worden. Voor de honingopbrengst in het voorjaar maakt het geen verschil ten opzichte van de voorjaars-

vereniging. Het scheelt wel een hoop suiker.

De volkssterkte

Wanneer kunnen we een volk een zwak volk noemen waarvan we zonder verenigen geen honingopbrengst mogen verwachten. Het gemakkelijkst is het om nu man en paard te noemen. Een volk dat half april nog geen acht ramen broed heeft is een zwak volk en moet versterkt worden om het te kunnen laten profiteren van de voorjaarsdracht. Een volk met acht ramen broed of meer is sterk genoeg. Zo, dat staat er en nu weten we wat we bedoelen met een zwak volk. Maar helaas, zo eenvoudig is het niet. Half april acht ramen broed en daarna alsmaar slecht weer betekent dat er niet veel in de honingkamer zal komen. Half april acht ramen broed bij een voorjaarsontwikkeling die door een zachte winter al vanaf half januari op gang is, stelt niet veel voor. Dat had al heel wat meer moeten zijn. Zo'n volk zal ook niet veel honing halen. Een volk dat ondanks een slecht voorjaar rond dat tijdstip tot acht ramen broed weet te komen, zal een goede prestatie gaan leveren als het weer een beetje mee wil werken. Het wordt nog gecompliceerder als we er ook bij gaan betrekken op welke sterkte het volk de winter in gegaan is. Wat in het najaar een groot volk was, zou het dat nu ook moeten zijn.

Kortom, wat de betekenis is van een bepaalde volkssterkte moet gezien worden in het licht van de ontwikkeling van een volk. Het gaat niet zozeer om de volkssterkte maar om de ontwikkelingskracht van een volk. De imker moet deze kunnen waarnemen en stimuleren. Verenigen wordt dan overbodig. Het is toch het mooiste om te zien hoe een volk zich van eind maart tot eind mei in één ruk tot een groot volk weet te ontplooien.

Verenigen

Ook al hebben we het liefst dat een volk zich zonder ingrepen tot een sterk volk ontwikkelt, toch is verenigen iets wat we vaak doen.

In het vroege voorjaar kunnen we de volken zonder extra maatregelen samenvoegen. Voor mezelf heb ik als regel dat zonder meer samenvoegen niet meer gaat als het volk eenmaal volop darren heeft. Een volk dat in dit stadium van ontwikkeling is gaat een toegevoegd volk als een indringer beschouwen en gaat zich verdedigen. Later in het jaar is het verenigen door

middel van de krantenmethode de eenvoudigste en veiligste manier. Het ene volk onder de krant en het andere erboven. Onze liefde voor de bijen brengt ons ertoe de bijen te helpen door gaatjes in de krant te prikken of er sneetjes in te maken. Ook wordt de krant nat gemaakt met water, liever nog met honingwater. Zonder deze hulp weet het bovenste volk zich prima door de krant heen te werken als het een beetje vliegwee is, maar onze bijen vertroetelen kan nooit kwaad. Het verhaal wil dat de geur van de drukinkt het verenigen tot een succes maakt, maar dit lijkt me een sprookje. Met gewoon papier gaat het even goed. Een krant is een groot stuk papier dat iedereen bij de hand heeft en dat lijkt me de voornaamste reden om bij verenigen een krant te gebruiken.

Bijzondere maatregelen

Voer, broed en koningin zijn bij verenigen problemen waarvoor we een oplossing moeten bedenken of we nou verenigen met of zonder krantenmethode.

Bij gelijkwaardige volken kunnen we het aan de bijen overlaten welke moeder over zal blijven. De sterkste zal dan winnen. Sporadisch komt het voor dat in het gevecht om de alleenheerschappij beide moeren verloren gaan. Dit is een argument voor de imker om zelf een van de twee moeren op te ruimen. Bij ongelijkwaardige volken laat ik het niet aan de bijen over, maar ruim ik de moeder van het zwakste volk op. Het blijft daarbij voor mij een vraag of het waar is dat ik beter dan de bijen kan beoordelen welke moeder over moet blijven.

Het broed van beide te verenigen volken moet zoveel mogelijk in een bolvorm bij elkaar geplaatst worden. Bij gebruik van de krantenmethode zal daarom vaak het broed van het ene volk bijenvrij gemaakt moeten worden en geheel of gedeeltelijk in de bovenbak bij het broed van het andere volk geplaatst worden.

De ramen met voer horen in de bovenbak, want dat is de natuurlijke plaats daarvoor. Soms is er zoveel broed dat er daardoor bovenin weinig ruimte is voor het voer. Dan moeten we het voer zo goed mogelijk verdelen tussen boven en onderbak. En als er veel voer is, kunnen we overtollige ramen met voer bewaren om elders te gebruiken.

Verenigen zonder krant

Behalve in het voorjaar laten bijenvolken zich ook in de rest van het jaar verenigen zonder krant. Neem daarvoor een nieuwe, schoongemaakte kast. Wrijf er stevig doorheen met een bos vers gras en hang beurtelings een raam met opzittende bijen van het ene volk naast een raam van het andere volk in de nieuwe kast. Tot

besluit een paar druppels brandspiritus erin om de eigen geuren van de beide volken grondig te verstoren en het verenigen is klaar. Het verenigen uitvoeren op een tijdstip waarop er veel vliegbijen weg zijn is gunstig. De kans op succes is groter naarmate de weersomstandigheden beter zijn. Van te voren voeren is ook bevorderlijk voor een goed resultaat.

Aan welke methode de bijen de voorkeur geven is mij niet bekend. Bij de krantenmethode heeft de imker minder werk maar moeten twee bijenvolken geleidelijk met elkaar in harmonie komen. Bij de andere methode is de ontwrichting in de nieuwe kast aanvankelijk erg groot maar misschien van kortere duur omdat alle individuen zich onmiddellijk aan de nieuwe situatie moeten aanpassen. Als we kleine volkjes met een krant verenigen en wordt het daarna slecht weer, dan kan het soms lang duren voordat de twee volkjes een eenheid zijn geworden. Dat gebeurt niet als ze door elkaar in een nieuwe kast gehangen worden. Deze methode van direct verenigen heb ik herhaaldelijk toegepast en steeds met succes. Toch heb ik steeds het gevoel een groot risico te nemen en gebruik ik graag de krantenmethode.

Eierleggende werkbijen

Het best laten volken zich verenigen als ze tot dat moment een compleet volk zijn. Een korte periode van moederloosheid geeft ook geen problemen. De imker moet dan wel bedacht zijn op de aanwezigheid of het ontstaan van redcellen en dit na enige tijd controleren, afhankelijk van de duur van de moederloosheid. Zijn er eenmaal eierleggende werkbijen in een volk dan wordt verenigen een stuk lastiger. Eierleggende werkbijen accepteren geen toegevoegde moeder die hen weer hun plaats wijst. Een goede manier om een volk met eierleggende werkbijen van een moeder te voorzien is de volgende. Zet op de plaats van het volk met eierleggende werkbijen een moederloos volk, groot of klein, dat maakt geen verschil. Schudt het volk met eierleggende werkbijen op een tiental meters van de oude plaats geheel af op een doek of een plaat board. Niet in het zand omdat er dan veel bijen zo onder het vuil komen zitten dat ze verloren zijn. De afgeschudde bijen zullen na enige tijd terugvliegen naar hun oude standplaats en zich daar bij het nieuwe volk inbedelen. Het verhaal wil dat de eierleggende werkbijen achterblijven, maar ik heb dat nog niet gezien. Het lijkt me dat de eierleggende werkbijen ook vrolijk naar hun oude kast terugvliegen en daar als een soort vreemde moeder worden afgestoken.

Appel (*Málus doméstica* Borkh.)

Het is volop voorjaar wanneer de appelbomen in bloei staan. De bijen kunnen er op terecht voor nectar en stuifmeel, want dat wordt volop door de bloemen geproduceerd.

Al lang in cultuur

Onze cultuurappel, zoals we die in vele variaties in de boomgaarden aantreffen, is het resultaat van vele kruisingen. Ze stammen af van wilde soorten uit Zuidoost- en Oost-Europa alsmede uit Zuidwest-Azië, met als centrum het gebied tussen de Kaukasus en Turkestan.

In de klassieke oudheid hebben, naar wordt aangenomen, de Grieken de appel in cultuur gebracht. Ook de Romeinen hielden zich al enige eeuwen voor het begin van onze jaartelling bezig met het in cultuur brengen van de appel, waarbij al gebruik gemaakt werd van okulatie en vegetatieve vermeerdering door middel van stekken en afleggers.

Langloten en kortloten

Het geslacht appel (*Málus* Miller) behoort tot de rozenfamilie (*Rosáceae*) en heeft zijn verspreidingsgebied in Europa, Azië en Noord Amerika. Het telt 25 tot 52 soorten, al naar gelang de opvatting van de naamgevers. De meeste daarvan zijn als sierplanten in cultuur gebracht, stuk voor stuk prima bijenplanten. De als fruitboom gecultiveerde appel kan een hoogte van 10-15 m bereiken, heeft een korte stam met een ronde kruin. De takken zijn in het begin viltig behaard maar worden later kaal. Aan een boom vinden we langloten en kortloten. Een langlot is een twijg waaraan de bladeren op enige afstand van elkaar staan. Door de vorming van langloten wordt de kruin van de boom groter. Aan kortloten komen de bladeren dicht opeen tot ontwikkeling, het lijkt net of ze in een bundel staan. Kortloten vormen zich aan korte zijtakjes, die vele jaren oud kunnen worden. De bladeren zijn breed elliptisch van vorm en worden 5-10 cm lang en 3,5-5 cm breed. Aan de bovenzijde zijn ze kaal, de onderzijde is viltig behaard. De rand is onregelmatig getand. De bladeren hebben steunblaadjes, die snel afvallen.

Beschermd nectarium

De appel komt in april tot bloei, iets later dan de peer. De bloemen verschijnen in de oksel van de bladeren van de kortloten. Ze staan in bundels bij elkaar en vallen zodoende goed op voor bezoekende insecten.

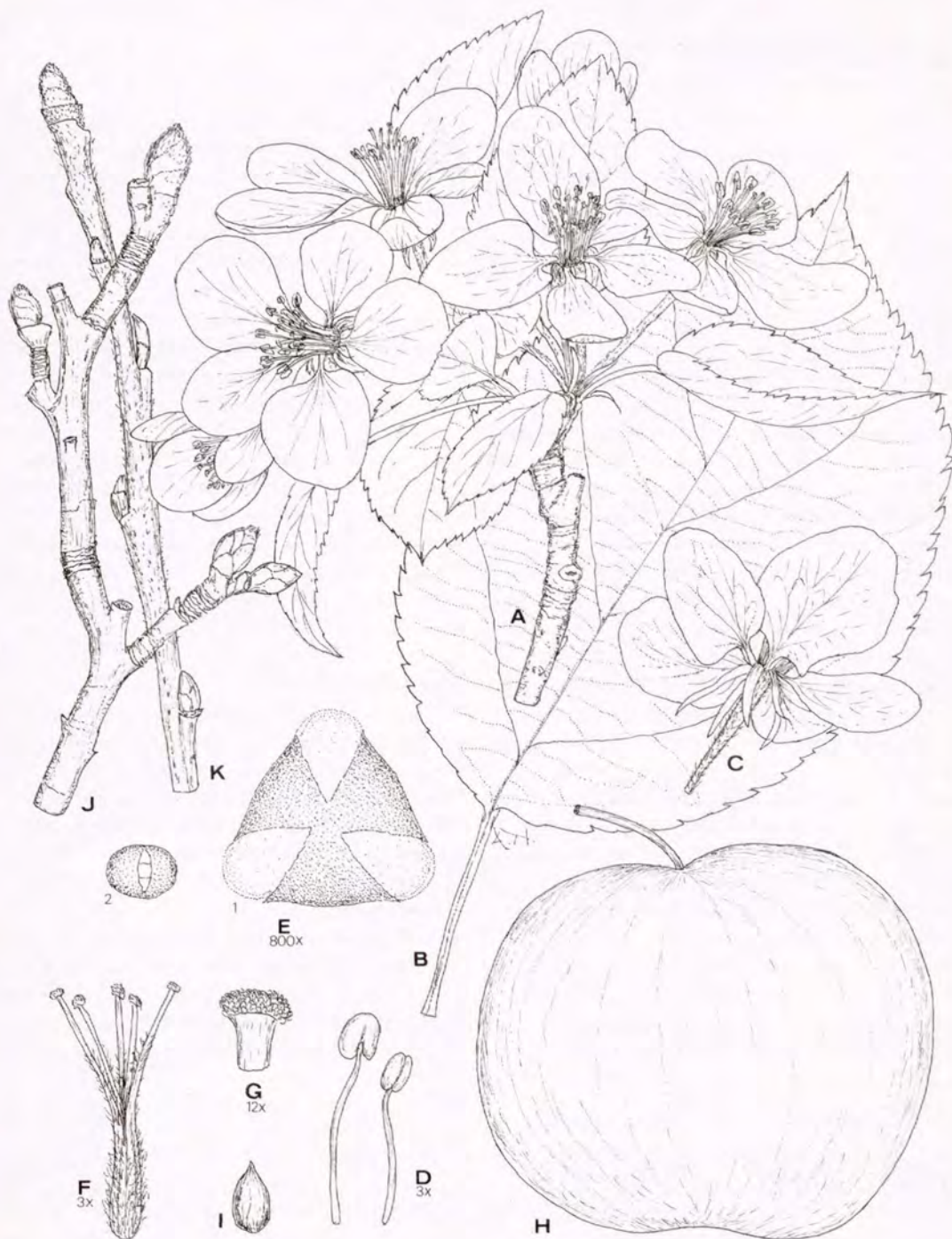
De bloemen hebben een komvormige vlezige bloembodem. Aan de rand daarvan staan de kelk- en kroonbladen, beide vijf in getal, en in twee kransen samen twintig meeldraden. De kelkbladen zijn viltig behaard en meestal terugggebogen. De eivormige kroonbladen zijn aan de bovenkant wit en aan de achterzijde rood aangelopen. Aan de voet eindigen ze in een smalle nagel. De vruchtbladen zijn perkamentachtig en liggen in de bloembodem verzonken. Aan de rugzijde zijn ze met de bloembodem en aan de rand zijn ze met elkaar vergroeid. In ieder vruchtblad liggen twee zaadknoppen. De stijlen zijn aan het begin met elkaar vergroeid. Bij het opengaan van de bloemen zijn de stempels al rijp om stuifmeel te ontvangen. Enige dagen daarna komt het stuifmeel vrij, eerst uit de helmknoppen van de meeldraden die in de binnenste krans liggen. De meeldraden blijven hun rechte stand houden, ook nadat het stuifmeel is vrijgekomen. Samen met de stijlen sluiten ze de toegang af tot de komvormige bloembodem, waarop het nectarium is gelegen. Om de nectar te kunnen puren gaan de bijen op de bloemkroon staan en steken de tong tussen de meeldraden door, of ze kruipen van boven tussen de meeldraden en stampers door om bij de nectar te komen. Alleen in het laatste geval zal een bijdrage aan de bestuiving kunnen worden geleverd. In het algemeen zijn de bloemen zelfsteriel en voor de bevruchting dus aangewezen op andere soorten, die echter diploïd moeten zijn maar niet nauw verwant mogen zijn.

Klokhuis

In 5 tot 10% van de bloemen vindt vruchtvorming plaats. In dat geval groeit de bloembodem uit tot de bekende appel. De perkamentachtige vruchtbladen vormen daarin het klokhuis. De pit, die donkerbruin van kleur is, bevat het giftige blauwzuur.

Literatuur

Knutzellig, H. en Silbereisen, R. (1995). *Malusin* Gustav Hegi Illustrierte Flora von Mitteleuropa, Blackwell Wissenschaft-Verlag Berlin/Wien.

Appel (*Malus domestica* Borkh. (syn. *M. silvéstris* Mill. s.l. subsp. *mitis* (Wallr.) Mansf.))

A bloeiwijze; B blad; C onderzijde bloem; D meeldraden; E stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal; F stampers; G stempel; H vrucht; I pit; J zijtakken, waaraan kortloten ontstaan, met winterknoppen; K langlot met winterknoppen.

De maand der driften

Wat een fascinerende maand. De natuur om ons heen ademt voorjaar, de imker gaat fluitend zijn weg en de bijen komen gonzend van genoeg met gazonladingen stuifmeel en nectar binnen. Haaldrift, bouwdrift, broeddrift, zwermdrift. Het imkersgeluk kan niet op!

Stuifmeel

Als imker ben je niet alleen ooggetuige van bovenstaande gebeurtenissen, je ondergaat ze en zuigt je er mee vol. Het is een levenselixer. Om te kunnen

138 genieten van de haaldrift is een stoel, schuin voor de stal of het ene volk in de tuin, klasse. Ooit de verschillende tinten stuifmeel geteld en daarna geprobeerd te achterhalen van welke planten het stuifmeel afkomstig is? Best leuk werk. Let er ook eens op wanneer de piekuren van de verschillende tinten zijn. Stuifmeel, we krijgen er niet genoeg van, de bijen trouwens ook niet. Een gezond volk verzamelt gemiddeld 35 kg stuifmeel per jaar en dan te weten dat een stuifmeelklompje gemiddeld niet meer dan 15 mg weegt. Elke soort stuifmeel heeft een eigen geur en dat speelt een belangrijke rol bij het verzamelen. Ook de kleur is belangrijk.

Waarom verzamelen bijen stuifmeel?

Antwoord: omdat het noodzakelijke voedingsstoffen bevat. Een logisch antwoord. Bijen kennen echter geen logica. Er moet dus een ander communicatiemiddel zijn waardoor haalbijen worden aangezet om stuifmeel te verzamelen. We weten uit onderzoek van Free dat de aanwezigheid van een koningin alleen al de bijen aanzet stuifmeel te verzamelen, dus zonder de aanwezigheid van broed; dat er meer stuifmeel wordt verzameld naarmate er meer open broed aan-

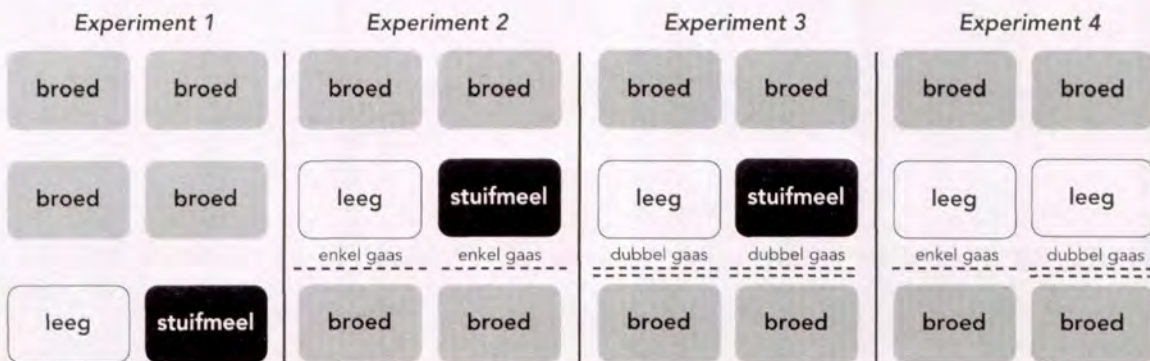
wezig is. Wat weten we nog meer? In tegenstelling met honing slaan bijen geen grote stuifmeelvoorraad op. Een buffer van 1 kg stuifmeel is al veel. Het resultaat is een grote schommeling in de stuifmeelvoorraad. De behoefte aan stuifmeel heeft twee componenten, de voorraad bijenbrood en de vraag naar eiwithoudend voedsel. Om de in de aanhef gestelde vraag te beantwoorden zijn vier proeven genomen met twee observatievolkjes. Op dag 1 van elk experiment en de vijf voorafgaande dagen beschikte elk drie-raamsvolkje over broed in de twee bovenste raten. Vanwege het broed en een smalle rand honing werd al het verzamelde stuifmeel in de onderste raat opgeslagen. Deze raat werd dagelijks in de avonduren verwijderd en vervangen door een lege raat. In fig. 1 ziet u de situatie op dag 2 van elk experiment. Bij experiment 2, 3 en 4 is aan het einde van dag 1 een scheiding gemaakt tussen de haalbijen en overige bijen met koningin. Elke proef is tweemaal gedaan.

Experiment 1

Door het inhangen van een raat met stuifmeel aan het einde van de eerste dag was de volgende dag een lager percentage stuifmeelhaalsters actief dan in het volk dat geen stuifmeel had gekregen. Hieruit is afgeleid dat stuifmeelhaalsters de gewijzigde stuifmeel-situatie gewaar worden en daarop reageren.

Experiment 2

De volgende vraag was of het gedrag van stuifmeelhaalsters verandert, als boven een rooster met maasopeningen van 4 mm een raat met stuifmeel wordt gehangen. Het doel van dit experiment was om te controleren of de stuifmeelhaalsters direct contact met

stuifmeel moeten hebben om dit te kunnen opmerken. Antennecontact en voedseluitwisseling tussen de bijen aan beide zijden van het rooster waren mogelijk. Het resultaat was gelijk aan dat van de vorige proef. Extra stuifmeel toegediend, een lager percentage stuifmeelhaalsters de volgende dag en omgekeerd. Conclusie: stuifmeelhaalsters hebben geen direct contact nodig met het stuifmeel om veranderingen in de voorraad gewaar te worden.

Experiment 3

Nu werd onderzocht of stuifmeelhaalsters worden beïnvloed door de stuifmeelgeur bij het vaststellen van de stuifmeelbehoefte. In beide volkjes werden tussen de onderste bak met haalbijen en een raat broed en de overige bijen met koningin twee roosters gelegd met een tussenruimte van twee centimeter. Voedseloverdracht en antennecontact waren uitgesloten. Er bleek geen significant verschil in het haalgedrag van beide volkjes op te treden. Conclusie: stuifmeelhaalsters zijn niet in staat door middel van de geur de stuifmeel voorraad te bepalen.

Experiment 4

Blijft de vraag op welke manier de stuifmeelbehoefte van het totale volk aan de individuele bij kenbaar wordt gemaakt. Is er sprake van overdracht van een remmende of aktiverende stof? In het volk met een dubbel rooster bleven 65% van de stuifmeelhaalsters de volgende dag stuifmeel verzamelen tegen 25% van de stuifmeelhaalsters van het volk met enkel rooster. Bij overdracht van een activerende stof zou de situatie net omgekeerd moeten zijn. Als verklaring wordt genoemd dat een remmend signaal aan de stuifmeelhaalsters in het volk met enkel rooster is doorgegeven.

Conclusie

Stuifmeelhaalsters ontvangen hun informatie indirect van andere bijen. De informatie is blijkbaar een remmend signaal dat door een enkelvoudig rooster kan worden doorgegeven. De meest waarschijnlijke kandidaten voor het doorgeven van deze informatie zijn de voedsterbijen die het stuifmeel eten en als voedsel distribueren. Zij zijn voortdurend op de hoogte van de voorraad en de vraag naar eiwithoudenstoffen. De volgende vraag is welke informatie door de voedsterbijen wordt overgedragen. Bestaat het uit een bepaald teken? Niet waarschijnlijk. Een voor de hand liggende verklaring is dat voedseloverdracht een automatische en betrouwbare boodschap bevat betreffende de behoefte aan stuifmeel. Is er voldoende stuifmeel in voorraad dan wordt door de voedsterbijen

een grote hoeveelheid eiwitrijk voedsel naar de stuifmeelhaalsters gedistribueerd, hetgeen hun lust in het verzamelen van stuifmeel remt.

In het volk met dubbel rooster kon de remmende stof de stuifmeelhaalsters niet bereiken en daar bleef een hoog percentage stuifmeel verzamelen. Als bewijs voor een dergelijk systeem van informatieoverdracht wordt met behulp van radioactieve aminozuren de hypothese getest of voedseloverdracht van voedsterbijen naar stuifmeelhaalsters de laatste op de hoogte brengt van de stuifmeelbehoefte. Uit de eerste resultaten blijkt dat stuifmeelhaalsters die op dag 2 stoppen met het verzamelen van stuifmeel meer eiwitten hebben ontvangen van voedsterbijen dan de stuifmeelhaalsters die op dag 2 opnieuw stuifmeel verzamelen.

Het weer in mei

Tot slot het weer van de laatste vijf meimaanden vergeleken met het landelijk gemiddeld aantal uren zonneshijn van 200, een hoeveelheid neerslag van 52 mm en een gemiddelde maximum temperatuur voor het midden van het land van 17.1°C over de periode 1961-1990

Mei-maanden			
Jaar	Zon uren	Neerslag (mm)	Max.temp. (°C)
1991	zr. somber (153)	droog (31)	zeer koud (13.2)
1992	zr. zonnig (258)	normaal	zeer warm (21.0)
1993	zonnig	normaal	zeer warm (19.4)
1994	somber (159)	normaal	normaal
1995	zonnig (230)	normaal	vrij warm (18.2)

Geraadpleegd

Scott Camazine, The regulation of pollen foraging by honey bees: how foragers assess the colony's need for pollen. Section Neurobiology and Behavior, Cornell University. Behav Ecol Sociobiol (1993) 32:265-272

'Regelmatig worden mijn potten gebruikt voor tentoonstellingen'

Ab Kuypers

Verzamelen kan o zo gemakkelijk een passie worden. Nu is daar misschien niets op tegen, toch zullen verschillende verzamelaars beseffen dat er op een gegeven moment aan hun 'woede' grenzen zijn. In ons tweede verhaal over verzamelaars in bijenland worden er grenzen gesteld. Wil van Holland heeft zich toegelegd op het verzamelen honingpotten, waarmee het eens ook allemaal begon. Misschien is het daarom dat ze een beetje verontschuldigend kijkt wanneer zij mij ook die andere 'bijzaken' toont bij het bezien van haar honderden honingpotten.

140

Wil van Holland bij haar honingpotten. Foto Ab Kuypers

Een passie?

Het eerste wat opvalt wanneer je via de serre de woning van de familie Van Holland betreedt is de flinke uitstalling aan aardewerk honingpotten. Het is het hoofdbestand van de verzameling van Wil van Holland. Je zou misschien op de gedachte kunnen komen dat hier aan bedrijfs promotie wordt gedaan. De heer des huizes beheert immers zijn imkersbedrijf 'De Werkbij'. Niets is echter minder waar. Hier staat in velerlei kleur en vorm de passie van Wil van Holland tentoongesteld. Die beweert 'zelf niets met bijen te maken te hebben', maar wel veelvuldig op markten en beurzen aanwezig is ten behoeve van het bedrijf. 'Toen ik Cees leerde kennen wist ik amper van het

bestaan van bijen af. Door ons bedrijf ben ik met het verzamelen van honingpotten begonnen. Je weet hoe dat gaat, je krijgt eens wat van mensen die denken dat je daar wel in geïnteresseerd bent. Omdat het vaak leuke dingen zijn bewaar je ze. Langzaam aan werden het er steeds meer.'

In haar jeugd jaren had Wil van Holland al een verzameling beeldjes van poezen aangelegd. Toen eenmaal de 'bijengekte' toesloeg werd deze aan de kant gedaan.

Grenzen

'We komen overal op markten en beurzen, daar kom je ook van alles tegen wat iets met bijen te maken heeft en dus het verzamelen waard is,' vervolgt zij haar verhaal. 'Daardoor kwam er van lieverlee ook allerlei ander materiaal bij. Maar daar ben ik toch weer op terug gekomen, dat werd me allemaal te veel. Ik verzamelde op een gegeven moment bijvoorbeeld ook kleding waar bijen op voorkomt. Behalve dat dit toch wel een kostbare aangelegenheid is neemt het ook veel plaats in en het is bewerkelijk om het netjes te houden. Dus daar heb ik een eind aan gemaakt en heb alle kleding verkocht. Nu richt ik me vooral op honingpotten. Maar ik moet daarbij aantekenen dat ik ook bijzondere verpakkingen van honing bewaar. Als er maar iets van bijen op terug te vinden is. Oh ja, het lukt echt nog wel nieuwe dingen op de kop te tikken. Op rommelmarkten en zo kom je nog wel eens aardige spullen tegen.'

Vroeger bewaarde zij ook gewone honingpotten met bijzondere etiketten. Maar ook daarmee is zij gestopt, al heeft ze nog wel plakboeken vol met etiketten. Een verzameling overigens die ooit door een van haar dochters is begonnen. 'Maar eigenlijk doe ik daar nu niet veel meer mee. Ik ga althans niet meer op zoek naar nieuwe exemplaren. Net zoals met het sparen van bijenpostzegels. Dat doe ik er vooral voor de aardigheid bij. Ik ben daar niet zó serieus mee bezig.'

Contacten

'Sinds een tijdje correspondeer ik met een Engelse mevrouw, die ook honingpotten verzamelt. Via een cursus Engels die ik volgde ben ik met haar in contact gekomen. Ik heb haar toen foto's van mijn verzameling opgestuurd. Als zij iets tegenkomt in Engeland dat voor mij interessant is brengt zij dat voor mij mee. Zelf

heeft zij overigens helemaal niets met bijen te maken.' Hoewel Wil zelf nooit verder dan Frankrijk is geweest komen haar potten uit geheel Europa, meegebracht van vakanties, door haar kinderen en bekenden. 'Maar ook gebeurt het wel dat er zo maar mensen spullen komen brengen alleen maar omdat zij weten dat ik hiermee bezig ben. Soms is dat trouwens wel eens lastig ook. Er zit wel eens spul bij waar ik eigenlijk niets aan heb. Maar je kunt hen niet voor het hoofd stoten, natuurlijk, dus pak ik het dan toch maar aan.' Uit de verzameling van Wil worden regelmatig spullen gebruikt voor projecten en tentoonstellingen over

bijen. Zo heeft vorig jaar een Barnevelds museum langere tijd honingpotten van haar geleend. 'Maar zelf ga ik niet met mijn verzameling op stap hoor. Het staat hier gewoon thuis uitgesteld. Tijdens onze jaarlijkse open dag, maar ook daarbuiten wel, komen klanten wel eens kijken. Ik wordt ook wel opgebeld door belangstellenden. Daarom overwegen wij toch wel om de hele verzameling in mooie vitrines, achter glas te gaan bewaren en dan een mooi plaatsje in onze bedrijfshal te geven. Een enkele keer mag een heel mooie pot wel eens even in de kamer staan.'

bijen
FOTO VAN DE MAAND

De bijenstal van VBBN subvereniging 'De Heidebloem' in Haaksbergen. De stal is medio 1990 met eigen krachten gebouwd. De gemeente Haaksbergen stelde de grond, grenzend aan de heemtuin van het IVN gratis ter beschikking en kende een subsidie toe voor de aanschaf van materialen. De stal biedt onderdak aan 15 volken. Elk jaar wordt door de stalbeheerder aan schoolklassen van basis- en voortgezet onderwijs uitleg gegeven over het leven van bijen. De foto is van K.E. van den Berg.

Hygiëne

Bijen die hun nest goed schoon houden zijn vaak meer resistent tegen allerlei ziekten, waaronder Amerikaans vuilbroed (AVB), kalkbroed en misschien zelfs de varroamijt. Het is dus een goede zaak om hierop te selecteren, maar hoe doe je dat? Hoe bepaal je hygiënisch gedrag? Dan komt de eerste vraag: wat is hygiënisch gedrag? In Frankrijk en Chili werd hygiënisch gedrag bepaald door te kijken hoe snel een volk dood broed uit het volk verwijderd. Daartoe werd uit een raam met gesloten broed (met weinig lege cellen) een vierkant van 5 x 5 cm gesneden en dit stuk raat werd 24 uur of minder in de diepvries gelegd om het broed te doden.

142

Broed dat langer dan 24 uur in de vriezer heeft gelegen wordt sneller geruimd. Volken moeten bij voorkeur worden getest bij een slechte dracht. Op de eerste dag van de proef wordt uit het te testen volk een raam gesloten broed gehaald. Daar wordt ook een vierkant van 5 x 5 cm uitgesneden en de raat met dood broed ervoor in de plaats gezet. Na het raam gemerkt te hebben wordt het teruggehangen in de kast. Na 24 of 48 uur wordt het testraam eruit gehaald en bepaald hoeveel dood broed is verwijderd. Deze test moet enkele keren worden herhaald voordat een koningin kan worden geselecteerd om mee verder te kweken.

Op deze manier kan zelfs getest worden op resistentie tegen AVB door de geselecteerde volken dezelfde proef te laten doen met ziek (geen dood) broed. Soms zijn hygiënische bijen agressief maar dat zijn geen eigenschappen die altijd samen gaan. Helaas wordt hygiënisch gedrag niet door één gen bepaald maar zijn verschillende erfelijke eigenschappen (genen) verantwoordelijk voor het poetsgedrag.

American Bee Journal 1996(1)

Tip voor de vakantie

Gaat u dit jaar naar Zuid-Frankrijk, bezoek dan eens Tende in het Roya-dal, op de grens van Frankrijk en Italië. In dit dal groeien veel drachtplanten en er worden al sinds mensenheugenis bijen gehouden. De bijenkasten staan op terrassen tegen een zuidhelling. Om de bijenkorven een hoefijzervormige muur. Deze wordt afgesloten door een rechte zuidmuur, waar-tegen vaak een schuurtje is gebouwd. Oorspronkelijk werden de bijen in boomstronken gehouden, deze bijenstanden zijn al eeuwen oud.

La Belgique Apicole 1996(1-2)

Waskringloop

Veel bestrijdingsmiddelen tegen de varroamijt zijn in vet oplosbaar. In was zitten dan ook resten Folbex en Perizine. Om zeker te weten dat in de honing geen resten van bestrijdingsmiddelen terechtkomen, mogen ook in de raten geen resten zitten. Daarom gaan veel imkers er toe over om hun eigen kunstraat te gieten van hun eigen was. Een methode die al eerder in Duitse imkerbladen stond is de volgende:

Varroabestrijding gebeurt alleen in de herfst, de honingkamers zijn dan al afgenomen. Deze onbebroede raten kunnen zonder wasmotbestrijding worden opgeborgen. Liefst natuurlijk op de bekende 'schoorsteenmethode' met boven en onder een reis-raam of varroabodem zonder lade.

In het voorjaar worden de bodemplanken gereinigd. De onbezette broedramen uit de broedkamer worden verwijderd en het volk ingeëngd met sluitblokken. De weggenomen, meestal oudere ramen worden meteen uitgesneden en opgesmolten. De was wordt gebruikt voor kaarsen, boenwas en dergelijke.

Tijdens de kersenbloei wordt de eerste honingkamer met uitgebouwde ramen op het volk gezet. Ook het broednest krijgt uitbreiding met ramen met kunstraat. Jaarlijk wordt ongeveer een kwart van de raten vernieuwd.

Kort voor de zonnewende, tijdens de maximale uitbreiding van het broednest, hangen we de nieuwe broedramen in het midden van het broednest en de minst goede aan de zijkanten. Volgende honingkamers worden met kunstraat opgezet, zodat de honing nu in een prachtige nieuwe raat komt.

Bij het oogsten worden de raten flink ingekort, deze was met de ontzegelwas is al vaak genoeg om kunstraat voor het volgende jaar te maken. Ook overtollige honingramen worden hiervoor gebruikt, ongeveer een derde van de voorraad.

Nadelen van deze methode zijn het zelf gieten van kunstraat, wat een hele bedoening is. Een apparaat om kunstraat te gieten is zeer prijzig. (Misschien is het een idee om met enkele imkers samen zo'n gietapparaat te kopen.) Ook willen niet alle bijen de honing opslaan in onbebroede raten. De bijen moeten ook graag bouwen, niet alle volken doen dat even sterk.

Maandblad van de Vlaamse Imkersbond 1996(1)

Onderzoek nectariën

Nectariën spelen een belangrijke rol bij het lokken van insecten naar de bloemen. Toch is er nog weinig bekend over welke eigenschappen van de nectar, in combinatie met andere bloemkenmerken, essentieel zijn om insecten te lokken. Op dit gebied is weinig onderzoek gedaan. Omdat een goede toets ontbreekt, wordt de aantrekkelijkheid van bloemen voor bestuivende insecten binnen veredelingsprogramma's voor nieuwe rassen op zaadteeltbedrijven tot nu toe niet als selectie criterium meegenomen.

Recent is bij het Centrum voor Plantenveredelings- en Reproductie Onderzoek van de Dienst Landbouw Onderzoek (CPRO-DLO) onderzoek gestart naar de moleculaire-genetische regulatie van de vorming van nectariën. Daarbij zullen genen worden geïsoleerd die specifiek in nectariën voorkomen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van het modelgewas petunia, een plant die bij CPRO-DLO reeds lange tijd wordt bestudeerd. Daarnaast wordt onderzoek gedaan aan een veredelingsgewas (*Brassica*) en worden verschillende typen gele mosterd (*Sinapsis alba*) onderzocht. Het onderzoek met de gele mosterd richt zich voornamelijk op de bruikbaarheid als drachtplant in zaadmengsels die gebruikt worden bij braaklegging.

Bij de EU in Brussel is een onderzoeksvoorstel ingediend om door goede samenwerking dit project tot een succes te maken. In dit project gaan de volgende onderzoeksinstellingen samenwerken:

- CPRO-DLO Wageningen
- Rijk Zwaan Zaadteeltbedrijf
- Universiteit Jeruzalem
- Universiteit Lissabon.
- Ambrosiushoeve
- Universiteit Leuven
- Universiteit Thessaloniki.

Door de Ambrosiushoeve zal binnen dit project de aantrekkelijkheid van bloemen met verschillende typen nectariën en nectar voor honingbijen en hommels in de praktijk onderzocht worden.

Geen chemie, maar bloemen

In het kader van de terugdringing van het gebruik van bestrijdingsmiddelen wordt ook het gebruik van grondontsmettingsmiddelen sterk beperkt. Grondontsmettingsmiddelen worden vooral gebruikt

ter bestrijding van aaltjes die bodemmoeheid veroorzaken. Aaltjes treden vooral op wanneer meerdere jaren achter elkaar hetzelfde gewas geteeld wordt. Afrikaantjes zijn in staat om een populatie aaltjes flink te verkleinen en vormen daardoor een goed alternatief voor de chemische grondontsmetting. Wanneer aaltjes in het centrale deel van de wortel van de afrikaantjes komen, ontstaat er een chemische reactie die dodelijk is voor het aaltje. Voor een goede werking tegen aaltjes moeten de afrikaantjes minimaal drie maanden op het veld staan waardoor ze tot bloei komen. De drie belangrijkste soorten afrikaantjes zijn *Tagetes patula*, *Tagetes erecta* en *Tagetes tenuifolia*. Binnen deze drie soorten zijn er diverse rassen.

Tagetes patula werkt het best tegen de aaltjes en wordt 10-25 cm hoog. De meeste bloemsoorten van deze groep zijn ongevuld. *Tagetes erecta* bereikt een hoogte van 50 cm en meer. De bloemen van deze soort zijn meestal gevuld en worden niet door de bijen bezocht. *Tagetes tenuifolia* zijn bossige planten zonder centrale stengel. Deze groep heeft meestal ook enkelvoudige bloemen.

Het areaal afrikaantjes zal zeker gaan toenemen wat een aanvulling op de drachtmogelijkheden voor de bijen betekent. Deze zomer zal op de Ambrosiushoeve een aantal veel gebruikte soorten worden uitgezaaid om een indruk te krijgen over de waarde als drachtplant.

Hommelteelt

Sinds de introductie van hommels voor de bestuiving van vooral tomaten heeft de teelt van hommels zich wereldwijd ontwikkeld. In Nederland worden per jaar ongeveer 300.000 hommelvolen geproduceerd waarbij ongeveer 150 mensen werkzaam zijn. De hommels uit Nederland worden in heel West-Europa gebruikt voor bestuiving van tomaat onder glas en plastic tunnels. De Nederlandse hommelproducenten hebben ook nevenvestigingen voor hommelteelt opgericht in o.a. Canada, India, Israël, VS en Japan. Ook vanuit de voormalige Sovjet Unie is er belangstelling voor de hommelteelt. Dit in verband met de ontwikkeling van de teelt van tomaten onder glas met Nederlandse kennis in deze gebieden. Recent heeft een onderzoekster uit Bashkortostan (in de Oeral) een week stage gelopen op de Ambrosiushoeve om de hommelteelt onder de knie te krijgen. Zij gaat met deze kennis in haar eigen land nu een hommelteelt beginnen.

Allergische reacties op gif van angeldragende insekten (2)

A.P.H.Jansen, N.D.Wams, G. Nierop

Algemene allergische reacties na insektensteken worden gekenmerkt door klachten en verschijnselen die optreden buiten de daadwerkelijke plaats van de steek. Er bestaat risico op herhaling van een dergelijke aanval bij een volgende steek van dezelfde insektensoort. Effectieve behandeling van de gif-allergie is mogelijk om dit herhalingsrisico te voorkomen. Imkers vormen door hoge blootstelling aan bijsteken een risico-groep voor allergische reacties. Er wordt ingegaan op mythen rond allergische reacties in deze groep.

144

In *Bijen* 5(1): 14-15 (1996) werd een interview gepubliceerd met de heer Bloemhof over zijn heftige allergische reacties na bijsteken. In een eerder antwoord hierop zijn wij ingegaan op het verschijnsel insektengif-allergie, met name de klachten en verschijnselen en het vaststellen van de allergie (diagnostiek). In het navolgende zullen we ons beperken tot de behandeling van dergelijke reacties en tevens ingaan op enkele mythen over heftige reacties na bijsteken in de imkerwereld.

Nadat iemand een heftige algemene reactie (anafylaxis) na een insektensteek heeft doorgemaakt, wordt onderzocht of er daadwerkelijk sprake is geweest van een allergie tegen bestanddelen van het betreffende insektengif. Dit gebeurt door middel van een huidtest en een bloedtest; deze onderzoeken zijn weinig belastend voor de patiënt.

Wanneer de diagnose is bevestigd, vindt op basis van alle verzamelde gegevens (ernst van de eerder vertoonde reactie, de uitslag van het allergie-onderzoek en het blootstellingsrisico op toekomstige steken) een inschatting plaats van het risico op anafylaxis bij een onverhoopt volgende steek door een insect van dezelfde soort. Onbehandeld is er een herhalingsrisico van ongeveer 50 % bij iedere volgende steek.

Patiënten met bewezen allergie en een verhoogd herhalingsrisico dienen behandeld te worden met een zgn. hyposensibilisatiekuur; hiermee wordt een vrijwel volledige bescherming tegen herhalingsreacties verkregen.

Hyposensibilisatie

Hyposensibilisatie bestaat uit een langdurige injectiekuur met gezuiverd gif van de betreffende insektensoort. De kuur bestaat uit een instelfase waarin door middel van onderhuidse prikkjes oplopende concentraties gezuiverd gif worden toegediend aan de patiënt. De fase die volgt op de instelfase heet de onderhoudsfase waarin iedere 4-6 weken de hoogste dosis wordt ingespoten.

Wanneer bij controle-onderzoek blijkt dat de huidtest en de bloedtest negatief zijn geworden, dan kan de kuur na drie jaar gestopt worden; in andere gevallen wordt na vijf jaar gestaakt. Soms dienen imkers langduriger behandeld te worden.

In de afgelopen jaren is veel onderzoek gedaan naar de effectiviteit van hyposensibilisatie.

Een nauwkeurige en beveiligde uitvoering (gevaar voor doseringsfouten!) en ervaring met dergelijke prikkuren, zijn voorwaarden om het risico op bijwerkingen te minimaliseren. De gevaarlijkste bijwerking is het ontstaan van een anafylaxis door een gif-injectie. In Nederland zijn er diverse allergologische centra waar ruime expertise aanwezig is*.

Voor het overige is deze behandelingsmethode weinig problematisch; zelfs tijdens zwangerschap kunnen de onderhoudskuren worden voortgezet.

Symptomatische behandeling

Hyposensibilisatie is in feite een effectieve achteraf-behandeling gericht op preventie van allergische reacties na volgende steken.

Daarnaast zijn er diverse preventieve adviezen en maatregelen. De basis van dit preventiebeleid is vermindering van de betreffende insekten (-steken). Voor imkers is het beste advies hun beroep/hobby te staken vanwege de zeer hoge kans op toekomstige bijensteken. Begrijpelijkermijns bestaat tegen dit advies nogal wat weerstand. Indien het contact met bijen toch voortgezet wordt (moet worden) dan is er sprake van een dermate groot risico dat hyposensibilisatie altijd ingesteld moet worden. Directe behandeling van insektensteekreacties gebeurt voornamelijk met geneesmiddelen. Plaatselijke reacties blijven gering met de volgende maatregelen:

• Indien mogelijk wordt een achterblijvende angel verwijderd uit de steekplaats met de nagel, maar niet met een pincet omdat dan het gif uit de gifblaas via de angel in de huid wordt geperst

• **Direct na de steek krachtig uitzuigen van de insteek-opening**

- Koude applicatie (bijvoorbeeld ijsblokjes)
- Eventueel contact opnemen met de huisarts voor geneesmiddel tegen pijn, zwelling en/of jeuk.

Jeukklachten kunnen aanleiding zijn tot krabben. Hierdoor ontstaat gevaar voor bacteriële infectie van het wondje. Wanneer de wond ontstoken raakt of als er een koortsreactie optreedt, dient de huisarts te worden geraadpleegd.

Bij veel steken (meer dan 50) is opname in het ziekenhuis zinvol voor observatie en controle op algemene vergiftigingsverschijnselen.

Bij een algemene reactie dient direct de huisarts gewaarschuwd te worden voor noodbehandeling. Dit geldt ook indien er sprake is van een steek in mond- of keelholte. Tijdelijke opname op een bewakingsafdeling in het ziekenhuis is in principe aangewezen.

Adrenaline wordt beschouwd als een van de meest effectieve middelen bij een heftige algemene reactie. Dit geneesmiddel laat tijdens ernstige reacties vrij snel de bloeddruk weer stijgen, laat de hartspier krachtiger pompen en maakt vernauwde luchtwegen wijder. Soms is er een reden om allergische patiënten met hoog risico dit middel te geven voor nood-zelftoediening; hiertoe wordt een automatische injectie-pen (Epipen) voorgeschreven en het gebruik ervan toegelicht en aangeleerd.

Mythen en opmerkelijkheden

Onder de imkers wordt nog wel eens gedacht dat heftige reacties veroorzaakt worden door een toevallige steek rechtstreeks in de bloedbaan. Dit is echter niet het geval.

Een allergische reactie ontstaat bij een daarvoor gevoelige persoon. Dit betekent dat er in het verleden reeds een keer een steek heeft plaatsgevonden. Hierop is geen merkbare reactie ontstaan; echter het afweersysteem heeft wel allergische antistoffen (IgE) aangemaakt die specifiek gericht zijn tegen gifcomponenten van het betreffende insect. Die antistoffen zullen ondermeer vastkitten op bepaalde cellen (mestcellen) in de organen van het lichaam, met name ook in de huid. Die mestcellen hebben dan een 'allergie-jasje' aan (die persoon is dan allergisch geworden). Bij een volgende steek (niet per sé de eerstvolgende) van dezelfde insectensoort zal de betreffende specifieke

gifcomponent door contact met de allergie-jas zorgdragen voor vernietiging van de mestcel waarbij actieve stofjes (o.a. histamine) weglekken uit de kapotte mestcel. Deze reactie kan ontaarden in een domino-effect zodat zeer snel grote hoeveelheden

actieve stoffen vrijkomen waardoor organen foutief gaan werken; hierdoor ontstaan vervolgens de klachten en verschijnselen.

Voor een allergische reactie is dus slechts een klein beetje gif van een steek voldoende voor een snel optredende, in principe levensbedreigende reactie.

Een opmerkelijke bevinding is dat enkele mensen die een bewezen anafylaxis (bijvoorbeeld bloeddrukdaling) hebben doorgemaakt na een insectensteek, geen aantoonbare allergische antistoffen tegen insectengif blijken te hebben. Dit zijn in feite wel overgevoelighedsreacties maar het betreft geen klassieke allergie. Vanwege het ontbreken van allergie-antistoffen is er bij hen doorgaans geen reden voor hyposensibilisatie. Deze mensen worden beveiligd met vermijdadviezen of maatregelen en een Epipen.

Een ander merkwaardig verschijnsel treedt nogal eens op bij imkers. Ondanks het doormaken van heftige allergische reacties blijken zij zonder hyposensibilisatie nadien een als het ware natuurlijke immuniteit te hebben opgebouwd tegen herhalingssteken. Deze verworven natuurlijke beveiliging lijkt geregeld te worden door specifieke 'beveiligings-antistoffen (IgG)' die een competitie aan kunnen gaan met de 'allergische antistoffen (IgE)'; daarom worden ze ook wel eens blokkerende antistoffen genoemd. Dit fenomeen kan vergeleken worden met vaccinatie door de natuur zelf. Of deze 'natuurlijke' vaccinatie echter een zelfde hoge beveiligingsgraad geeft bij alle toekomstige steken is niet duidelijk. Daartegenover staat de ernst van dergelijke reacties alsook een bekende hoge beveiliging door hyposensibilisatie. Ook in deze gevallen lijkt hyposensibilisatie de meest veilige methode ter preventie van herhalingsreacties. Analooq aan de overdracht van ziekten naar mensen via bijtende insecten (bijvoorbeeld malaria via muggenbeten) wordt wel eens gedacht dat een anafylactische reactie na een steek van een angel-dragend insect veroorzaakt zou worden door infectieuze organismen vastzittend aan de angel. Voor deze theorie is nooit wetenschappelijke bewijs gevonden. Binnen de imkerswereld wordt wel eens gedacht dat 'onwel' worden na een bijsteek veroorzaakt wordt door een overmatige warmte-reactie. Regelmatig worden immers werkzaamheden verricht bij hoge buitentemperatuur. Het gebruik van beschermende

kleding en kap kan in dergelijke gevallen extra benauwend werken en als versterkende factor fungeren zodat in sommige gevallen na een steek een

flauwte optreedt. Ook schrikreacties na een onverwachte steek kunnen een dergelijke 'flauwte' veroorzaken. Dit soort reacties (vasovagale collaps) kan echter in de meeste gevallen bij het medisch onderzoek onderscheiden worden van een allergische reactie. Diverse specifieke kenmerken van een allergische reactie zullen niet optreden bij een 'flauwte'. Bij later allergologisch onderzoek kan dit onderscheid nog duidelijker worden. In alle gevallen lijkt het raadzaam tijdens of na een algemene reactie uw arts te raadplegen met het oog op de meer ernstige gevolgen indien het toch een allergische reactie betreft.

146

Nawoord

Insectengifallergie is een medisch onderzoeksgebied in ontwikkeling. Er zijn nog diverse aspecten niet voldoende duidelijk. Uitbreiding van kennis omtrent het precieze ontstaansmechanisme van de reacties, het verbeteren van diagnostiek, behandeling en preventie zijn speerpunten in het toekomstig beleid.

Het is begrijpelijk dat dit onderwerp niet prettig is voor imkers; in principe zou je van het goedaardige bijenvolk geen last moeten hebben, laat staan er angst voor krijgen. Het angstig worden voor bijesteken kan juist averrechts werken (detectie van onrust en (angst-) zweet kan bijen tot steekgedrag aanzetten).

Wij hopen met onze bijdragen in uw blad in ieder geval voldoende informatie te hebben verstrekt om in de toekomst problemen zoals de heer Bloemhof heeft ondervonden te voorkomen.

Literatuur

- Reacties op gif van angeldragende insecten. Allergologie (de Monchy, Kauffman, eds). Bunge, Utrecht. 1994; 276-283.
- Allergy to hymenoptera venom. Essential Allergy (Mygind, Dahl et al. eds). Blackwell Science Ltd, Oxford. 1996; 417-421.
- Insect Sting Allergy; clinical picture, diagnosis and treatment. Müller, U.R. (ed). Gustav Fischer, Stuttgart. 1990.
- Müller, U., Mosbeck, H. EAACI position paper; Immunotherapy with hymenoptera venoms. Allergy 1993 (suppl); 48: 37-46.

* Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het secretariaat van de Nederlandse Vereniging voor Allergologie (0181-417320).

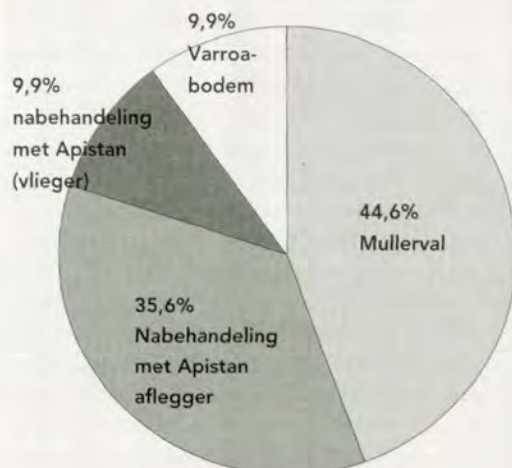
Bestrijding van de

Jan van den Eijnde, 'Ambrosiushoeve'

Vanaf het begin van varroamijtbestrijding in bijenvolken is de vraag van imkers geweest of er geen mogelijkheden waren om de mijt zonder chemische middelen aan te pakken. Naast de 'vriendelijke' chemische middelen als mierzuur, tabaksrook en ether is veel onderzoek gedaan naar biotechnische bestrijdingsmethoden zoals de darreraatmethode, arrestraammethode, warmtebehandeling van bijen en broed en de behandeling van gesloten broed met mierzuur. Over de methoden en de resultaten is regelmatig in de bijenbladen geschreven. Enkele jaren geleden is in de bijenbladen in Nederland een nieuwe methode van bestrijding beschreven. Hier in Nederland is deze de Mullerval gaan heten en in Duitsland wordt deze aangeduid als 'Heinrichs Zwischenboden'.

Werking van de 'Mullerval'

Het uitgangspunt waarop het ontwerp van de Mullerval is gebaseerd is, dat varroamijten op de bijen actief op zoek gaan naar het open broed om zich daar te vermenigvuldigen. Op weg van de bovenbak naar het open broed in de onderbak worden de varroamijten gevangen in de Mullerval. De val bestaat uit een fijn gaasraam (maaswijdte 0,6 mm) waar de mijten niet door kunnen met erboven een wat grover gaasraam (maaswijdte 3,2 mm), zodat de mijten op het fijne gaas niet in contact komen met de bijen. De mijten moeten immers gescheiden blijven van de bijen. Onder het

Verdeling Varroamijten

varroamijt zonder chemische middelen

fijne gaas bevindt zich nog een laag grof gaas om te voorkomen dat de bijen het fijne gaas dichtkitten met propolis.

Werkwijze

Het bijenvolk wordt bij het begin van de zwermperiode zodanig gesplitst dat al het gesloten broed boven de val komt en de koningin op broedvrije raten onder de val. In feite wordt er een vlieger gemaakt waarbij de vlieger onder de separator (de Mullerval) komt. Op weg van de aflegger met uitlopend broed boven de val, naar het aantrekkelijke open broed onder de val, komen de mijten het fijne gaas tegen. Uiteindelijk krijg je twee volken. Een volk van boven de val met een jonge koningin (de aflegger) en het volk onder de val met de oude koningin (de vlieger).

Twijfel over de werking

Onderzoekers in Wageningen (Boot e.a.) hebben onderzoek gedaan naar het binnendringen van varroamijten in broedcellen. Zij hebben aangetoond dat de mijten in cellen met open broed binnendringen wanneer ze op de bijen zitten en deze toevallig passeren. Buiten een broedcel zitten de mijten alleen maar vastgeklampt aan de bijen. Over de raat of los door de kast lopende varroamijten, op zoek naar het open broed, zijn nooit waargenomen en het is zeer onwaarschijnlijk dat deze mijten in de val terecht zullen komen (Beetsma, 1992).

Uitvoering van de proef

Eind juni 1994 zijn zeven volken van de Ambrosius-hoeve met een Mullerval uitgerust. Onder de val werd de koningin op lege ramen geplaatst (de vlieger). Het broed werd boven de val gehangen (de aflegger). Na 25 dagen werd de val verwijderd en werden de mijten hierin geteld. Ook de mijten op de varroabodem van het volk onder de val zijn verzameld. Direct daarna werden de volken boven de val en onder de val nabehandeld met Apistan. De volken hebben daarbij apart een varroabodem gekregen. Alle afleggers hadden inmiddels een jonge leggende koningin. De strips hebben van 18 juli tot 15 augustus in de volken gehangen. Uit de zeven proefvolken zijn van 23 juni tot en met 16 augustus gemiddeld 29 mijten per volk verzameld. Dit is weinig en is het resultaat van een consequente varroabestrijding in voorafgaande jaren. Op de Mullerval lagen gemiddeld per volk bijna 13

mijten. Dit zijn dus de mijten die gedurende 25 dagen uit het volk boven de val zijn verzameld. Tijdens de nabehandeling met Apistan werden uit deze volken gemiddeld 10 mijten per volk verzameld.

Voordat de vlieger (het volk onder de val) met Apistan werd behandeld lagen in de mul op de varroabodem gemiddeld 3 mijten per volk. Met de nabehandeling werden ook gemiddeld 3 mijten verzameld per volk. De mijten die op de val zijn gevonden betreft voor een groot gedeelte de natuurlijke mortaliteit. Iets meer

Overzicht van het gemiddeld aantal varroamijten en de periode waarin deze zijn verzameld.

	Gemiddeld aantal mijten per volk
Mullerval: 23-6 t/m 18-7 1994	12,9
Nabehandeling met Apistan: aflegger	10,3
Varroabodem: 23-6 t/m 18-7	2,9
Nabehandeling met Apistan: vlieger	
Totaal: 23-6 t/m 16-8 1994	28,9

dan de helft van de mijten die zich in de volken boven de val bevonden komt in de val terecht. Iets minder dan de helft blijft op de bijen achter. Uit de volken onder de val (de vliegers) worden voordat de Apistan in de volken wordt gehangen evenveel mijten verzameld als met de nabehandeling. In de Mullerval worden nauwelijks meer mijten gevonden van het volk boven de val dan op de varroabodem die de mijten opvangt van het volk onder de val.

Conclusie

Er worden met behulp van de Mullerval nauwelijks meer mijten verzameld uit het volk boven de val dan met de varroabodem uit het volk onder de val. Er is geen sprake van een vangeffect van de val. Alleen de mijten die in het volk boven de val dood gaan worden apart opgevangen. Effectieve bestrijding van de varroamijt met de Mullerval is niet mogelijk.

Literatuur

- Boot, W.J., Beetsma, J. en Calis, J.N.M. Behaviour of Varroamites invading honey bee brood cells. *Exp. & Appl. Acarology* 18: 371-379 (1994).
- Büttner, R., Löst Heinrichs Zwischenboden das Varroaproblem? *ADIZ* (7): 22-23 (1994).
- Beetsma, J., De varroamijt loop niet in de val van Muller. *Bijen* 1(7/8): 219-220 (1992).

Vraagtekens bij Apitol

Met enige verbazing las ik een stukje in Bijen 5(2): 51 (1996), over het systemische middel Apitol, er ging werkelijk een lichte huivering door mij heen bij de gedachte dat men nu de bijen gif gaat voeren om de varroamijt te bestrijden. Systemische middelen worden opgenomen in het lichaam van de bij en de vraag is natuurlijk; waar blijven ze, worden ze uitgescheiden of blijven residuen of afbraakprodukten in de bijen achter? Als er chemische stoffen in de bijen achterblijven verspreiden die zich dan nog in de kast bijvoorbeeld door ratenbouw, voederen van larven of komen ze in het milieu terecht als de bijen sterven en naar buiten gedragen worden. Hierbij denk ik bijvoorbeeld aan vogels die deze bijen weer eten. Afbreken tot natuurlijke stoffen zal zo'n middel niet lijkt mij. Bovendien vraag ik mij als beginnend imker af of de bijen het voer allemaal volgens de regeltjes opslaan. Wordt het broed er nog mee gevoerd? Dit is toch niet zo'n vreemde vraag denk ik. Ik denk dat de Ambrosiushoeve heel alert moet zijn en snel de voor- en nadelen van dit soort en andere nieuwe middelen moet onderzoeken en publiceren. Persoonlijk ben ik van mening dat we veel beter kunnen experimenteren met natuurlijke bestrijdingsmiddelen en methoden zoals darreraat, melkzuur, oxaalzuur en mierzuur. Misschien dat je daarmee geen 96% effectiviteit haalt maar de plaag op een, voor het functioneren van het bijenvolk, aanvaardbaar niveau brengt. Ik denk dat het bij het bestrijden in het algemeen fout is ernaar te streven een bepaalde plaag geheel uit te roeien, de middelen worden steeds zwaarder en resistentie is niet ondenkbaar. De chemische bestrijding vindt plaats in het najaar, de bijen hebben dan de hele zomer al last van de mijten gehad, met de natuurlijke zuren kun je ook in de zomer ingrijpen. Voor mij persoonlijk is het gebruik van chemische middelen na dit eerste bijennajaar de eerste en de laatste keer. Ik ga het met natuurlijke middelen proberen en zal u van mijn ervaringen op de hoogte stellen. Als er onderzoeken of publicaties zijn op het gebied van de natuurlijke bestrijdingsmethoden dan zou ik die graag geplaatst zien in Bijen.

Wim Hoogendam, Pijnacker.

Wanneer u de bladzijden 20, 165, 205, 303, 312, 314, 315 en 339 van Bijen (1995) leest, vindt u een antwoord op een aantal vragen. Deze bladzijdennummers kunt u overigens zelf ook in het onderwerpenregister in het decembernummer vinden. Over de mogelijkheid dat er Apitol in het voedsel van de bijen achterblijft, volgt nog een artikel van A. de Ruijter. Verder zal het u opgevallen zijn dat er cursussen over de biotechnische bestrijding van de varroamijt gegeven worden (zie ook het maartnummer). Misschien is er nog een plaatsje vrij.

'Minder leden...': reactie

'Bezint eer ge begint' of met andere woorden: 'Lees eerst en schrijf dan.' Dit is zeker van toepassing op de opmerkingen van Allan Reeder over het ontbreken van informatie in Bijen (1995).

Wanneer hij de bijdrage van A. de Ruijter (p.135) had gelezen, was hij ook gewaarschuwd geweest voor het voorkomen van resistentie voor bestrijdingsmiddelen bij de varroamijt in Zuid-Europa.

Over het ontsmetten van kasten en imkersgereedschap van volken die met AVB besmet waren met behulp van gammastralen, had hij kunnen lezen op p.16.

Over de afspraken die gemaakt zijn inzake met de preventie van AVB in bijeenkomsten waarin alle organisaties vertegenwoordigd waren, inclusief Buckfastbelangen Verenigd (BBV), had hij kunnen lezen op p.39-41.

Op p.59 stond een waarschuwing betreffende het kopen van volken, materiaal en uitrusting uit met AVB besmette gebieden.

Op p.143 had hij kunnen lezen dat de BBV zonder enig overleg vanwege de kosten zich niet hield aan de gemaakte afspraken wat betreft de controlemethode op het voorkomen van AVB.

Op p.149 worden de imkers, die teeltmateriaal op AVB willen laten onderzoeken, uitgenodigd zich hiervoor op te geven. De redactie gaat zelfs zover dat zij op p.48 en p.172 de lezers informatie verstrekt over buitenlandse AVB-bestrijdingsmethoden, die in ons land niet toegepast worden, .

Op p.180 wordt uitgelegd waarom de Werkgroep AVB de voorkeur geeft aan een visuele controle op het voorkomen van AVB in plaats van het onderzoeken van een honing- of broedmonster per volk. Bovendien wordt in deze bijdrage aangekondigd dat er, als experiment(!) van de Werkgroep AVB, 50 honingmonsters uit verschillende delen van het land door het ID/DLO in Lelystad onderzocht zullen worden. De uitslag van dit experiment, van onderzoek naar effectiviteit van gammastralen op het doden van *Bacillus larvae* sporen en van onderzoek naar mogelijke verschillen in opruimgedrag van bijenrassen, voortgekomen uit het overleg van de Werkgroep AVB, komt er aan.

Omgekeerd zou ik willen vragen of de lezer wijzer wordt van de opmerking van de BBV op p.180 dat zeven van de (?) licentiehouders honing- en broedmonsters in Duitsland hebben laten onderzoeken en dat het resultaat tot tevredenheid stemmend was. Tenslotte wil ik Allan Reeder vragen welke interesse, belangrijke en actuele informatie op het gebied van het bijenonderzoek wij de lezers hebben onthouden?

Joop Beetsma

Rwanda ... Hoe verder?

Bij velen van u zullen de verschrikkelijke beelden van de oorlog in Rwanda nog wel diep in het geheugen geprent staan. Na de inval door Tutsi rebellen vanuit Oeganda op 1 oktober 1990 is er een enorme haat opgebouwd tegen alles wat Tutsi was of daarmee sympatiseerde. Niemand had kunnen bevroeden dat die haat kon leiden tot de genocide in april/mei 1994. Enkele maanden later waren de rollen omgedraaid. Opnieuw heeft zich een ramp voltrokken maar nu moesten de Hutu's het ontgelden.

Verbazing

Misschien zit u met verbazing te lezen waarom dit sombere verhaal in ons bijenblad staat. Ondanks het gevoel van machteloosheid dat ons bekruipt bij het lezen van deze geschiedenis zijn er toch mensen die zich opnieuw zijn gaan inzetten om weer wat op te bouwen in dat land. Er zijn immers zoveel onschuldigen die ongewild in de ellende terecht zijn gekomen.

Rwanda en de imkers

Van oudsher is Rwanda bijzonder geschikt voor het houden van bijen. Er zijn kleine groepjes die imkeren. Zij houden hun bijenvolken meestal in holle boomstammen. Voor de honingooft wordt een groot deel van de raten uitgesneden. Er zijn gelukkig meerdere oogsten per jaar mogelijk omdat het land vruchtbaar is, en veel drachtplanten heeft. Als de regenperiode voorbij is staat alles uitbundig te bloeien. De opbrengst van de honing stelt de imker in staat voor een deel in de kosten van levensonderhoud te voorzien.

Hulp aan imkers

Het Nederlandse echtpaar Daems begeleidt o.a. een groepje imkers. Hun principe is dat de imkers zelf initiatief moeten nemen om met elkaar de volken te onderhouden en de honing af te zetten. Als dit na verloop van tijd een goede hechte groep is die veel zorg aan de volken besteedt proberen zij de kwaliteit van de honing te verbeteren door materialen beschikbaar te stellen. Zij vragen nu geld om in Rwanda zelf slingers te laten maken. Bovendien wil de familie Daems hier in mei, materialen aanschaffen zoals een kunststof zeef en bijenkappen, om mee te nemen naar Rwanda. Met weinig geld, zij vragen ongeveer f500,- kunnen zij daar toch weer imkers helpen. Bovendien geeft onze steun hen de morele steun dat zij een achterban hebben die hun activiteiten positief waardeert.

Maartje Korbbe van Doeland, Molenbergweg 53, 8075 PH Elspeet, 0577-491203.

Insekten-Bijen in Dornach, Zwitserland

Van 7 tot 11 augustus 1996 wordt door de sectie Natuurwetenschappen van het Goetheanum en de Werkgroep Bijen een bijeenkomst georganiseerd in Dornach, Zwitserland.

Het programma omvat de volgende bijdragen:

- Bienen und Insekten in der Mythologie (J. Streit)
- Zusammenhänge zwischen Gestaltformen und Lebensräumen bei Insekten (J. Wirz)
- Die Aufgabe der Insektenwelt in der vom Menschen gestalteten Landschaft (D. Bauer)
- Umbruch in der Bienenhaltung - von den Konsequenzen der Frage nach dem Wesen des Bienenvolkes (T. Radetzki)
- Schmetterling und Metamorphose - Probleme des Wesensverständnisses im Jugendalter (J. Brakel)
- Insekten in der Medizin - Wege vom Phänomen zum Heilmittel (Martin Schäfer). Aspekte der inneren Natur der Insekten (J. Bockemühl).

Inlichtingen bij: A. Muller, Zeedijk 35, 7397 NS Nijbroek, 0571-291661.

Vervoersverbod eilanden

Het verbod op het vervoer van bijen naar de Waddeneilanden, dat sinds 1984 van kracht is, heeft effect gehad, want tot op heden zijn de 'Wadden-bijen' varroamijtvrij.

Dit is uniek, want wereldwijd zijn er nog maar weinig plekken te vinden waar de varroamijt niet is doorgedrongen. Aan deze situatie kan een einde komen na het opheffen van het vervoersverbod. Om dit te voorkomen is er namens de imkers contact opgenomen met het dagelijks bestuur van het Overlegorgaan Waddeneilanden. Namens dit Overlegorgaan werd een verzoek gericht aan de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij om het vervoersverbod voor onbepaalde tijd te verlengen.

Het in stand houden van een varroa-vrij geïsoleerd gebied kan van belang zijn voor het leveren van gezonde bijenvolken voor wetenschappelijk onderzoek in het bijzonder en het handhaven/ uitdragen van een bij waarbij tijdens de koninginnteelt al vele jaren geen vermenging heeft plaatsgevonden met vreemd teeltmateriaal, zodat terecht wordt gesproken over een 'Wadden-bij'.

Om deze gunstige uitgangspunten te behouden heeft het bestuur van elke afzonderlijke afdeling tevens een verzoek gericht aan het College van Burgemeester en

Wethouders van de desbetreffende gemeente om in de APV een clause op te nemen die het houden van bijen toestaat mits men ingezetene is van deze gemeente.

Deze APV is nu gerealiseerd voor Texel, Vlieland, Terschelling en Ameland.

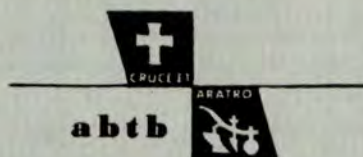
Ko Zoet, Midsland, Terschelling

Het draagvermogen van de Nederlandse bijenweide, een rectificatie

Joop Beetsma

In Bijen 4(5): 131-132 en 4(9): 227-228 (1995) schatte de heer P.C. Muntjewerf aan de hand van literatuurgegevens dat op dit moment in ons land 60.000 tot 70.000 volken kunnen worden gehouden. Op de gepubliceerde gegevens en berekeningen schreef Ko Zoet in Bijen 4(12): 338-339 (1995) een reactie. Achteraf is gebleken dat de tabellen van de heer Muntjewerf niet correct zijn overgenomen.

- Achter de oppervlakten Overig bebouwd terrein: 36.900 ha, Bouwterrein: 25.400 ha en Overige gronden: 19.800 ha moet een accolade geplaatst worden, zodat bij de totale oppervlakte: 82.100 ha een geschatte oppervlakte met drachtplanten van 49.800 ha hoort te staan.
 - De oppervlakte aan groenbemesters (1.000 ha) was oorspronkelijk omlind om aan te geven dat deze buiten de telling valt.
 - De witte klaver in de tabel oppervlakte (ha) x honingopbrengst (kg) moet niet in de eerste maar in de tweede kolom (zomerdracht) opgenomen worden.
- Met deze rectificatie hopen wij de verwarring die bij Ko Zoet en mogelijk ook andere lezers is ontstaan, te hebben weggenomen. Wij bieden onze excuses aan voor deze onzorgvuldigheid.

Jaarvergadering Imkersbond

B.A.H. Visser

Traditiegetrouw werd op de eerste zaterdag in maart, ook dit jaar weer de Algemene Vergadering gehouden van de Imkersbond van de ABTB. Voor de laatste keer, 'van de' ABTB, want er was een wijziging van de Statuten aan de orde waarbij de relatie met de ABTB werd beëindigd. Belangrijke agendapunten waren verder een voorstel om de financiële bijdrage aan de Ambrosiusheve te verdubbelen en nadere informatie over de gang van zaken in de Honingzemerij.

Openingswoord G. Hollander

In het openingswoord ging voorzitter Hollander, na een welkom aan de aanwezigen, nader in op bovengenoemde punten en bracht bijzondere dank aan de ABTB, die nu bijna vijftig jaar geleden de Imkersbond oprichtte als instelling van de ABTB. De voorzitter memoreerde de goede samenwerking die er ook in 1995 weer was met de andere organisaties en diverse instanties. Problemen waren er met het Amerikaans vuilbroed. Verbetering van de bijenweide verdient naar de mening van de voorzitter blijvende aandacht, waarbij hij onder meer verwees naar het 'Boomplantjaar'.

Jaarstukken

Gebruikelijke agendapunten, als notulen en jaarverslag konden als hamerstukken worden afgedaan. Medegedeeld werd dat op een na alle afdelingen ter vergadering waren vertegenwoordigd. Het financiële verslag over 1995 en de balans per 31 december van dat jaar kregen de goedkeuring van de vergadering. Dat was eveneens het geval met de begroting voor 1997, waarin een contributiebedrag van f30,- per lid is opgenomen gelijk aan voorgaande jaren. Ook het gebruikelijke agendapunt 'Bestuursverkiezing' verliep zeer vlot. Aftredend was de heer B. Pots uit Oldenzaal, die bij enkelvoudige kandidaatstelling met algemene stemmen werd herkozen.

Statutenwijziging

Belangrijkste agendapunt was ongetwijfeld het voorstel van het bestuur tot wijziging van de Statuten, zoals reeds in de Algemene Vergadering van 1995 was aangekondigd. Aanleiding hiervoor ontstond door het samengaan van de ABTB met de overige land- en tuinbouworganisaties in Oost- en Noord-Nederland in de federatie, LTO Nederland. In een tweetal vergaderingen vooraf werd het voorstel tot wijziging van de Statuten met de afdelingen besproken en het voorliggende concept verkreeg reeds de goedkeuring van het hoofdbestuur van de ABTB. De afdelingen de Liemers en Didam gaven te kennen dat zij op een tweetal punten in het concept een andere redactie blijven voorstaan, maar voor de vertegenwoordigers van deze afdelingen was dit geen reden om tegen het voorstel als zodanig te stemmen. De voorzitter kon dan ook met voldoening constateren dat het bestuursvoorstel tot wijziging van

de Statuten van de bond met algemene stemmen werd aanvaard. Dank bracht de voorzitter aan al degenen die aan dit voorstel en de besluitvorming daaromtrent hebben meegewerkt. Met dit besluit is de Imkersbond geen instelling meer 'van de ABTB' maar blijven de letters ABTB gehandhaafd, aangevende de relatie sedert het ontstaan in 1947.

Financiële commissie

Op basis van de nieuwe Statuten kan ter controle van de financiële jaarstukken worden volstaan met een financiële commissie, die van haar onderzoek verslag uitbrengt aan de Algemene Vergadering. Besloten werd voor dit onderzoek de afdelingen aan te wijzen in alfabetische volgorde.

Bijdrage Ambrosiushoeve

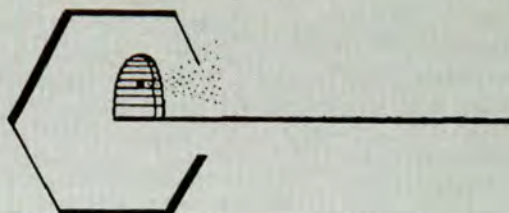
Met betrekking tot de bijdragen van de imkers aan de financiering van de Ambrosiushoeve waren een tweetal zaken aan de orde. Vooreerst het voorstel van het bestuur van de bijdrage voor 1996, die reeds was bepaald op f5,- per lid, alsnog te verhogen tot f10,- per lid en dit te financieren uit de reserve van de bond. Voorts een voorstel om de bijdrage voor 1997 te brengen op f10,- per lid. Na enige toelichting ging de AV met de grootst mogelijke meerderheid akkoord met beide voorstellen. Verheugend was de mededeling van penningmeester R. Veldkamp, dat bij de contributie-afdracht over 1996 enkele afdelingen reeds geheel vrijwillig de bijdrage voor de Ambrosiushoeve hebben verhoogd van f5,- naar f10,- per lid.

Honingzemerij

De heer H. van Laarhoven, directeur van de Honingzemerij, gaf ter vergadering desgevraagd een nadere toelichting op de gang van zaken in de Honingzemerij, waarvan de Imkersbond een van de drie aandeelhouders is. Het jaar 1995 was voor het bedrijf een zeer bijzonder jaar. Vooreerst was er de overname van het bedrijf van Caspar Vries te Pieterburen en voorts was er een sterke stijging van de honingprijzen op de wereldmarkt. Als voorbeeld noemde de heer Van Laarhoven in dit verband de prijs van Chinese honing, die in een periode van twee jaar driemaal zo duur werd. Canadese klaverhoning is op de wereldmarkt nauwelijks of niet meer te koop. Behalve deze factoren werd het bedrijf geconfronteerd met toenemende kosten, met name als gevolg van eisen die in toenemende mate worden gesteld aan producenten of verwerkers van levensmiddelen. Een en ander leidt tot sterke druk op het bedrijfsresultaat.

Rondvraag en sluiting

- De heer J. Caris sprak namens de zusterorganisaties in Limburg en Brabant woorden van dank voor de uitnodiging en de goede samenwerking en complimenteerde de Bond in het ABTB-gebied met de goede vergadering en belangrijke besluiten.
- De heer Blanken, voorzitter van de afdeling Over-Betuwe, attendeerde op de wildgroei in het bijenteelt-onderwijs en vroeg hiervoor de aandacht van het bestuur.
- De heer A. de Ruijter, directeur van de Ambrosiushoeve, gaf desgevraagd een toelichting op het functioneren van het Proefbedrijf en het streven naar een betere PR.
- De voorzitter, de heer Hollander, sloot af met woorden van dank voor een goede en constructieve vergadering, gehouden in een prettige sfeer door de medewerking van alle aanwezigen.

Heidebeheersdag 1996

J. Beekman

Wederom een geslaagde dag, deze beheersdag op 24 februari op de Strabrechtseheide te Heeze. Goed gereedschap en prima begeleiding door de opzichter SBB, dhr. T. Busseler. Het weer was buiten verwachting goed te noemen, de grond nog bevroren, zodat we overal goed bij konden komen. Zeer veel dennen (opslag) en berken zijn dan ook gesneuveld. Een dag waar ook de onderlinge verstandhouding en het van gedachten wisselen over diverse zaken aan de orde komen. Bovenstaand is, zoals u begrepen heeft, alleen maar een positief geluid.

Toch wil ik hier enkele negatieve opmerkingen maken, die uiteraard niet gelden voor de mensen die aanwezig waren. Ten eerste: In 1995 hebben 24 verenigingen met ± 430 bijenvolken op de heide gestaan.

Ten tweede: Door de Strabrechtseheidecommissie zijn 18 verenigingen aangeschreven om mee te helpen met het beheerswerk (verenigingen aangesloten bij de kring Z.O.-Brabant). Het resultaat was het volgende:

Er waren 14 mensen aanwezig verdeeld over vier verenigingen, één vereniging en drie leden hebben zich afgemeld. Een zeer bedroevend resultaat.

Imkers hebben met de regelmaat van de klok aanmerkingen over de bijenweide, men doet niets. Maar wat doet de imker zelf? Hij/zij krijgt de kans om mee te helpen, maar komt gewoon niet, zelfs na een oproep van een groep die het zeer goed voor heeft met de heide.

Imkers/verenigingen die in 1996 bijenvolken plaatsen op de Strabrechtseheide, krijgen allemaal een uitnodiging om mee te helpen aan het beheerswerk, ook verenigingen die niet lid zijn van de BvB NCB. Stuur naar deze dag een paar mensen, een auto vol zijn er al vier per vereniging en laat niet alles weer over aan een paar altijd aanwezige imkers. *Imkers doe iets!* neem e.e.a. in uw agenda op voor het jaar 1997 (februari).

Van de bestuurstafel (1)

J. Beekman

De vergadering van het Bondsbestuur heeft plaatsgevonden op 1 februari 1996. De volgende zaken zijn o.a. aan de orde geweest:

- **Suikerrekening 1995.** Omdat men de kosten van vracht en distributie aan de hoge kant vindt, is gevraagd deze te specificeren. Hier kan het volgende over worden gezegd: distributie en vervoer naar bepaalde afleveringsadressen

wordt door de Honingzemerij uitbesteed en de kosten worden uiteraard verrekend in de kiloprijs van de suiker. Als de verenigingen zelf de suiker moeten ophalen, werkt dit voor de verenigingen/imkers prijsverhogend. De suikerlevering door de HZ is een service naar de imkers, zonder winsttoegerek. Specificatie vervoerdistributiepost is in deze niet relevant.

• Verzekering imkers:

Dit is een steeds wederkerende vraag. Nu naar aanleiding van het artikel in **Bijen** met betrekking tot het verwijderen van wespen- of hommelnesten. Is men bij de Bond verzekerd als deze werkzaamheden worden uitgevoerd en men uit een boom, van het dak of van een ladder valt? Nee, men is voor dit soort activiteiten niet bij de Bond verzekerd, ook niet als men dit doet in verenigingsverband. Hiervoor moet de vereniging/imker een Ongevallenverzekering afsluiten. Raadpleeg uw verzekeringsagent. De besturen van de aangesloten verenigingen zijn bij de Bond verzekerd voor aansprakelijkheid door derden, bij ongevallen/schaden en dergelijke natuurlijk de bijenhouderij betreffende in al haar facetten, bij activiteiten van hun vereniging. In het geval dat leden van hun bestuur op dracht krijgen werkzaamheden op bijenmarkten te verrichten en er zou door toedoen van deze leden schade veroorzaakt worden, zijn zij alleen medeverzekerd als er een bestuurslid aanwezig is. Zie voor verdere richtlijnen verzekering achter op de prijslijst van de HZ 1996.

• Overleg met vertegenwoordigers van de VIB.

Dit is de Vlaamse Imkersbond (België). Voorlopig is een vorm van samenwerking/uitwisseling op het gebied van de Algemene Vergadering, Studiedag en de Belgische Imkersdag afgesproken.

• Algemene vergadering 1996

Het concept jaarverslag en de verdere stukken zijn aan de leden van het Bondsbestuur ter beoordeling aangeleverd. Planning voor het verzenden van de diverse stukken naar de verenigingen is opgesteld. Verenigingsvoorstellen zijn besproken, preadviezen zullen worden opgesteld. In verband met het 75-jarig bestaan van de Bond zijn voorstellen gedaan en deze zullen worden uitgewerkt.

• Tuinidee 1996 op 29 februari t/m 3 maart

- Planning bezetting stand is opgesteld.
- Inrichten stand met als thema '75 Jaar Natuurbehoud' door en met imkers wordt door de leden Bondsbestuur verder uitgewerkt. De teksten en dergelijke moeten ook gebruikt kunnen worden op de Algemene Vergadering, de Opendag van de 'Vrienden AH' en de Studiedag.

• Voortgang onderzoek spuitschade Boekel e.o.

De AID heeft een voorzichtige voortgang gemeld, men maakt vorderingen. Het Bondsbestuur heeft een financiële bijdrage voor het onderzoek toegezegd, met inachtneming van de eerder gevolgde procedure.

• Tariefafspraken voor 1996 zijn gemaakt met betrekking tot het gebruik van kantoorruimte, typecapaciteit en vergaderruimten binnen het gebouw van de NCB.

• Subsidie door de NCB aan de Bond van Bijenhouders is voor 1995 toegezegd. Dit na overleg door en met het hoofdbestuur van de NCB.

Wie vragen/opmerkingen heeft over het bovenstaande kan contact opnemen met de secretaris dhr. J. Beekman, 013-5836350 (alleen op maandag van 8.30-17.00 uur).

Van de bestuurstaafel (2)

J. Beekman

De vergadering van het voltallig bestuur vond plaats ten huize Havermans te Dorst op 13 maart 1996. De volgende zaken zijn besproken:

• Resultaat Tuinidee 1996

Deze voorlichtingsactiviteit in de Brabanthallen te 's Hertogenbosch van 29 februari t/m 3 maart 1996 is met een klein positief saldo afgesloten. Aanmeldingen van mensen die buiten het werkgebied van de BvB NCB wonen en belangstelling toonden om met bijenhouden te beginnen, zijn aangemeld bij collega bijenhoudersbonden.

• Algemene vergadering 1996

- het Jaarverslag 1995 is aangepast.
- de rekening 1995 en de balans zijn doorgenomen.
- de begroting 1997 is besproken en door het Bondsbestuur akkoord bevonden.
- De uitnodigingen voor de verenigingen, de adviseurs en de speciale genodigden worden in week 12 verzonden.
- In verband met het 75-jarig bestaan van de Bond wordt als speciale gast en spreker rector Merckx uitgenodigd.

• Imkersonderwijs

Het Bondsbestuurslid dhr. J. Janssen heeft een analyse gemaakt met betrekking tot de imkerscursussen bij de Imkersbond ABTB, LLTB en NCB. Het resultaat zal naar de beide andere imkersbonden gestuurd worden en is binnen de BvB NCB besproken.

Een positieve ontwikkeling is dat de cursus Verzorgen bijenteelt aangeboden wordt bij diverse AOC's tegen een prijs van f164,- en een cursusduur van 36 uur. Vraag hiernaar bij uw cursusorganisator! De prijs is exclusief eventuele koffie.

• Stemrecht aandeelhouder Honingzemerij

Machtiging om te stemmen op de aandeelhoudersvergadering van 22 mei a.s. is besproken en de leden van het Bondsbestuur hebben dhr. C. Roelen en J. Beekman gemachtigd, conform artikel 12 lid 2 van de Statuten Honingzemerij.

• Ingezonden honingmonsters m.b.t. AVB.

De door de besturen van de imkersorganisaties ingezonden honingmonsters naar een laboratorium te Lelystad om deze te laten onderzoeken of er latent AVB aanwezig is, heeft gelukkig een negatief resultaat opgeleverd.

• Brief Texel m.b.t. de Texelse bij

De imkers op Texel zijn bang dat er bijenvolken op Texel geplaatst zullen worden door 'aan de wal imkers', nu het vervoersverbod naar Texel is opgeheven omdat de Bijenwet is opgegaan in de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren en alle bepalingen uit de oude Bijenwet zijn vervallen. Ze zijn bang dat bijenvolken de eigenschappen van de Texelse bij zullen beïnvloeden. Het Bondsbestuur vindt dit een zaak voor de Bedrijfsraad.

• Op deze laatste bestuursvergadering vóór de Algemene Vergadering, is afscheid genomen van dhr. Weijenborg die niet herkiesbaar is voor een bondsbestuursfunctie.

Heeft u vragen/opmerkingen over bovenstaande zaken neemt u dan contact op met de secretaris J. Beekman, 013-5836350 (alleen op maandag van 8.30-16.30 uur).

HB-vergaderingen december 1995 - februari 1996

Heyta van der Reijden-Rynja

Amerikaans vuilbroed (AVB)

Er heeft een bespreking plaats gehad met vertegenwoordigers van diverse belangengroepen, waaronder de koninginnetelers, over de preventie maatregelen voor 1996. In principe is besloten om volken waarmee geteeld wordt niet meer klinisch te controleren, maar door middel van honingmonsters de eventuele besmetting met AVB te laten vaststellen. Dit onderzoek kost f50,- per monster, er kan gewerkt worden met een mengsel van honing uit diverse volken van één stand. De voorzitter zal aan de Bedrijfsraad voorstellen om deze kosten te vergoeden. Met betrekking tot de 'stamping-out' (vernietiging van de volken en materialen) is voorgesteld om een korting op de vergoeding toe te passen bij slechte hygiënische omstandigheden. Dit is wettelijk mogelijk volgens dhr. H. van Schuppen. Het HB is het eens met dit voorstel, omdat hygiëne een belangrijk aspect van preventie is waar steeds aandacht aan wordt geschonken, bijvoorbeeld tijdens cursussen Bijengezondheid, en op de Bijengezondheidsdag. De eigen verantwoordelijkheid moet meer bij de imker komen te liggen.

Ambrosiushoeve

Er is uitgebreid gesproken over de financiering van de Ambrosiushoeve. Uiteindelijk is besloten drie voorstellen ter stemming aan de Algemene Vergadering voor te leggen: een contributieverhoging van f10,- voor de VBBN. Een verhoging van de bijdrage aan de Ambrosiushoeve van f5,- naar f10,- per imker per jaar, en een eenmalige bijdrage van f28.000,- om het financieringstekort van de Ambrosiushoeve in 1996 te dekken. De brief van de voorzitter over de contributieverhoging heeft slechts een enkele reactie opgeleverd.

BI-2000

Dit is een samenwerkingsproject van de Euregio Westfalen-Lippe en de provincies Gelderland en Overijssel. Het project is opgezet omdat overal het aantal imkers terugloopt: men is voortdurend bezig met het bestrijden van ziekten, men wordt geconfronteerd met weinig stuifmeelaanbod en slechte oogsten, met weinig begrip van de omgeving voor de noodzaak van het bijhouden en misverstanden tussen natuurbescherming en bijenhouders over het gemeenschappelijk belang van bescherming van insecten. Voor het project wordt subsidie aangevraagd in

Brussel. Met name de overheid aan Duitse zijde is erg overtuigd van het nut van het project. Het is belangrijk dat een aantal HB-leden hierin hun stem laten horen. Besloten wordt dat dhr. F.G.A. Janssen en mw. C. Reker deze taak op zich zullen nemen.

Commissie Bijengezondheid

Op 17 februari is een studiedag Bijengezondheidszorg gehouden in Utrecht. Sprekers waren J.N.M. Calis, B. Kraus en F. Pohl, J. Veenhof, J. van Praagh, F. Jacobs over de onderwerpen 'hygiëne' en 'voorkoming van ziekten'.

Commissie Koninginneteelt

De jaarlijkse koninginneteelt vond plaats op 27 januari, ook in Utrecht omdat de zaal bij Entomologie niet meer beschikbaar is. Sprekers waren J. Bongers, M. Hallmans, J. Veenhof, J. Beetsma, J. Otten en R. Kakes.

Commissie Drachtplanten

De drachtplantencommissies van de diverse organisaties hebben een gezamenlijke drachtplantenfolder ontworpen. Deze is simpel uitgevoerd en kan aangevraagd worden bij de eigen secretariaten. De nationale Boomplantdag vindt plaats op 20 maart, waarbij 'het bos voor de toekomst' in Zeewolde wordt geplant. In alle regio's kunnen activiteiten worden opgestart zoals aanplant van insectenvriendelijke bomen. Het algemeen secretariaat heeft een lijst van provinciale commissies voor advies en coördinatie.

Commissie Honing

De honingthema dag 21 oktober 1995 was goed bezocht. Voor het symposium 'Natuurzuivere honing', dat op 2 november a.s. in Wageningen wordt gehouden, zijn vijf sprekers gevonden: prof. Vorwohl en dr. Rohner uit Duitsland, dr. Mirjan de Greef uit België, en drs. P. Oomen en drs. A. de Ruijter uit Nederland.

Commissie Onderwijs

Op 4 november is er een Onderwijsdag gehouden in Blijdorp, Rotterdam. Er is een landelijke Onderwijscommissie opgericht. Een deel van de Commissie gaat zich bezighouden met de eindtermen, een ander deel neemt de opleiding tot bijenteeltleraar onder de loep. Het cursusboek liep steeds vertraging op. Dhr. J.J. Speelziek heeft nu aangeboden om zelf een vierde druk te verzorgen. De rechten hiervan komen bij de VBBN.

Financiën

De penningmeester heeft een concept-begroting opgesteld op grond van de cijfers van het accountantsrapport. De penningmeester wil ideeën lanceren om op een andere manier geld te verdienen. De voorzitter stelt voor te proberen nuttige projecten te starten, daar komt gemakkelijke subsidie voor.

Frederiksoord

Via het Platform 'Groen in de Woonomgeving' nemen de VBBN en de Vlinderstichting deel aan het project 'Land van Weldadigheid' te Frederiksoord. Hier worden o.a. proeftuinen voor milieubewust tuinieren aangelegd en een vaste expositie over vlinders, bijen en andere insecten ingericht.

Groepen

Op enkele plaatsen functioneren de groepen moeizaam: het is moeilijk om het bestuur compleet te krijgen, subverenigingen willen niet meewerken, de vergaderingen worden slecht bezocht. Op andere plaatsen gaat het veel beter. Op de vergadering van groepen en HB in het

voorjaar zal dit op de agenda staan.

Van enkele groepen is de vraag binnengekomen waarom er geen geld meer wordt overgemaakt voor leden die te laat betaald hebben. Daarover is in juni 1993 de afspraak gemaakt dat in april éénmalig een bedrag wordt overgemaakt aan de groepsbesturen, bestaande uit een vaste bijdrage en een bedrag per op 1 april geregistreerd lid. Voor leden die later betalen wordt dus niets meer overgemaakt, omdat de kosten in dat geval hoger zijn dan het over te maken bedrag (f 0.50 per lid).

Jubileumviering 100 jaar VBBN

Drie bestuursleden gaan zich actief bezighouden met fondsenwerving voor de financiering van het jubileum. Het voorlopige programma luidt: een symposium met inkersdag in oktober 1997, vervolgens diverse vieringen in de groepen waarbij het jubileumboek aan de leden wordt aangeboden, en in maart 1998 een slotmanifestatie. Tevens wordt gewerkt aan een CD-rom, een soort CD die op een computer kan worden afgedraaid en die alle informatie over bijen kan bevatten: filmfragmenten, dia's en wetenswaardigheden. Deze CD kan antwoord geven op allerlei vragen op het gebied van bijen, en kan gebruikt worden in de subverenigingen, op markten en braderieën, en op scholen en milieu-educatie centra. De beeldkwaliteit van een CD is veel beter dan van een videoband en slijt ook niet in gebruik. Bovendien kan er veel sneller worden gezocht naar een bepaald fragment, als de inker bijvoorbeeld het leggen van een eitje wil laten zien.

Registratie

De Bedrijfsraad heeft geprobeerd een landelijk registratiesysteem voor imkers op te zetten. Helaas is dit niet gelukt, omdat elk voorstel stuitte op bezwaar van één van de participanten. Uiteindelijk is besloten dat alle verenigingen toch weer zelf voor registratie zorgen. Vorig jaar geschiedde de VBBN-registratie nog via de lidmaatschapskaarten, die door de secretarissen van de subverenigingen moesten worden ingevuld.

Dit jaar zorgt de VBBN voor een kant-en-klaar ingevulde kaart, met registratienummer en vermelding van een aantal nuttige telefoonnummers op de achterzijde. Helaas is deze kaart op dit moment nog niet klaar, de ontwerper en de drukker zijn er nog druk mee bezig. Registratie is nodig voor het bezoeken van bevruchtungsstations en de verkoop van volken op markten.

Statuten

Een aantal keren is in groepsvergaderingen toegezegd dat er Statuten voor de groepen zullen worden ontworpen. Toen echter de huidige Statuten werden vastgesteld, is ook besloten na twee jaar te evalueren en eventueel bij te stellen. Dit gaat nu gebeuren, de afspraak met de notaris is al gemaakt. Als er nieuwe Statuten komen, worden deze ter goedkeuring voorgelegd aan de AV van 1997. Daarin zullen ook Statuten voor groepen en subverenigingen worden opgenomen. Voordat de Statuten worden vastgesteld, is er uitgebreid gelegenheid hierop te reageren.

Verzoek aan de groepsbesturen van de VBBN

Willen de groepsbesturen hun vergaderstukken en agenda zo veel mogelijk op tijd toesturen aan het algemeen secretariaat?

Vorbereiding Algemene Vergadering

Er moet gestemd worden over contributieverhoging en kandidaten HB. Ook moet de AV instemmen met een

verhoogde bijdrage aan de Ambrosiushoeve in 1996. Op veler verzoek zal tijdens de AV een pauze worden ingelast. Na afloop van de vergadering zijn er koffie en broodjes op het Bijenhuis, waar de Commissies met een standje aanwezig zijn voor informatie.

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

De jaarvergadering is inmiddels een beetje uit m'n kleren gezakt. Ik had een dubbel gevoel na afloop. Natuurlijk mag je stellen dat een meerderheid van 84 % vóór de verhoging voor de VBBN en 78 % vóór de Ambrosiushoeve in zo'n gevoelige zaak een mooi resultaat is. Ruim 4/5 deel van de leden steunt ons. De andere kant van de medaille is dat een forse contributieverhoging voor niemand van ons leuk is en ik liever een besluit over een leuke nieuwe activiteit door de vergadering loods. Natuurlijk, er was weerstand tegen het voorstel maar dat leverde geen nieuwe feiten op of perspectieven op. Mocht het zo zijn dat men bij het doordenken van de bezwaren op nieuwe ideeën komt, leg het bij de groep of bij ons op tafel. Elk voorstel kan winst betekenen.

De meesten hebben zich positief uitgelaten, al was het maar met applaus op de nuchtere of stimulerende opmerkingen en met hun stem. Dank daarvoor. Ik zie dat ook als resultaat van tijdig overleg en raadpleging bij de groepsbesturen en in de groepsvergaderingen. Ik doe nu een beroep op de minderheid, zich loyaal achter de mening van de grote meerderheid te scharen.

In de vergadering en in enkele brieven werd gepleit voor een lagere contributie voor de ouderen met alleen een AOW. We hebben dat in het HB overwogen, maar moet dat ook niet gelden voor mensen met een bijstandsuitkering, een krappe WAO en noem maar op? Vaak met veel hogere gezinskosten. En wie legt de toets aan? En mag ik dan toch één keer zeggen dat juist onze hobby niet alleen geld kost?

Aan het begin dankte ik onze oud-voorzitter Jan Speelziek voor het feit dat hij niet alleen zijn boek had bewerkt en geactualiseerd, maar vooral omdat hij alle rechten aan de VBBN heeft geschonken. In de loop van de zomer komt de nieuwe druk uit. Ik noem hier ook Lubbert Eendhuizen die het boek weer op diskette heeft overgebracht en een voorbewerking heeft verricht.

Een nieuw perspectief bood het verhaal van Gerard Mostert over de vele wegen die samenkomen in de richting van meer natuur in de woonomgeving en het project Frederiksoord dat daar een grote rol in kan vervullen. En, zoals ik daaraan toevoegde, daar ligt een stuk van ons nieuwe beleid: het promoten van insectenvriendelijke gewassen vlak bij huis.

Ik citeer uit de brief van Arnhem: stel een plan op voor ledenbehoud en ledenwerving. Zeer terecht. Het blijkt op verschillende plaatsen mogelijk nieuwe leden aan te trekken. En dat moet lokaal gebeuren. Een landelijke campagne is te kostbaar voor ons, maar vooral blijkt steeds weer dat mensen geïnteresseerd raken door de enthousiaste verhalen van mensen die genieten van hun bijen. Je moet ze - figuurlijk voorlopig - met hun neus in de bijen drukken. En nu breekt de tijd aan voor de mooie

verhalen. Het Bijenhuis kan u helpen met een pakket materiaal met concepten voor artikelen in de lokale pers en een kort kennismakings 'cursusje' voor mensen die eerst goed willen weten wat er bij bijhouden komt kijken. Dan een zwerm, een mentor vooral en grote kans op succes als die mentor maar in de buurt blijft. Grijp nu de kans want het vergaderseizoen loopt ten einde en de bijen komen weer tot leven. Zij het heel traag door alle kou die ze moesten verduren en nog verduren. Maar als u dit leest, zal het ergste leed toch wel geleden zijn, nee, verschijnen de eerste zwermoppoorten mogelijk al. Laat ik u dat maar toewensen.

Bijengezondheidszorg

Jan Charpentier en Catherine Reker

De studiedag Bijengezondheidszorg, gehouden in Utrecht op 17 februari 1996 had als accenten: algemene hygiëne bij het imkeren, Amerikaans vuilbroed en de varroamijt. Diverse sprekers uit binnen- en buitenland benaderden de problemen van verschillende kanten. Buitengewoon plezierig was daarbij, dat ze alle hun verhaal in het Nederlands hielden. Bovendien was de kwaliteit hoog zodat, ongeacht de achtergrond van de aanwezigen, ieder met meer kennis de zaal verliet dan waarmee hij er was binnengekomen.

De organisatie was in handen van de commissie Bijengezondheidszorg van de VBBN. Onder leiding van haar voorzitter Catherine Reker en met behulp van de afdeling Sociale Insekten van de Universiteit van Utrecht werd een en ander vlot afgehandeld, ofschoon diverse sprekers en ook de toehoorders graag wat meer tijd hadden gewenst.

Verskillende lezingen stonden op het programma

- Toelichting op de noodzaak van hygiënisch imkeren door Jan Veenhof
- Aanvullingen hierop vanuit het standpunt van de wetgever door Henk van Schuppen
- Diagnose en behandeling van bijenziekten door Friedrich Pohl
- Amerikaans vuilbroed en de wijze van saneren van bijenvolken door Job van Praagh
- Invloed van temperatuur op ontwikkeling van broed en de varroamijt door Bernhard Kraus
- Biotechnische bestrijding van de varroamijt met de darreraatmethode door Johan Calis
- De antibacteriële activiteit binnen het bijenvolk door Frans Jacobs.

Samenvattingen van de gehouden lezingen zijn door Jan Charpentier gemaakt en gebundeld in een handzaam verslagboekje. Dit boekje is toegestuurd aan alle deelnemers aan het symposium. In de vrolijke chaos die tijdens de middagpauze ontstond zijn wellicht wat namen zoekgeraakt van mensen die wel een verslag besteld hebben. Zij kunnen dit alsnog ontvangen door even naar het secretariaat van de VBBN te bellen, 0317-422422. Ook de mensen die niet aanwezig waren kunnen een verslag bestellen door f5,- over te maken op gironummer 84.68.01 t.n.v. VBBN Wageningen, onder vermelding van: 'bestelling verslag Bijengezondheid'. De tekst van

het verslag kan goede diensten bewijzen bijvoorbeeld bij cursussen.

De bedoeling van de commissie Bijengezondheidszorg is dat meerdere studiedagen volgen, en ook cursussen met name voor de coördinatoren in de groepen. U wordt hiervan op de hoogte gehouden. Deze dag was dus niet een éénmalig jaarlijks gebeuren met een gezellig samen-zijn en een vrijblijvend 'tot volgend jaar': de intentie is een continue informatievoorziening en scholing om te komen tot gezonde bijenvolken. Voor meer informatie over de commissie Bijengezondheidszorg: Catherine Reker, 050-3184505.

bijen

FAMILIEBERICHTEN

Op 26 februari 1996 overleed op 75-jarige leeftijd

CHRISTIAAN WILLEM VAN EERDENBURG

Hij was meer dan 50 jaar lid van onze subvereniging. Ter gelegenheid van dat jubileum bezocht ons bestuur hem en bewonderde zijn stal met veertig volken. Wij verliezen in hem een aimabel mede-lid en een zeer kundig imker. Zijn zuster en schoonzuster wensen wij sterkte toe.

Bestuur en leden VBBN subvereniging Voorne Putten

Op 31 januari 1996 is op 79-jarige leeftijd overleden

JAN MEEUWISSEN

Ruim 25 jaar was Jan lid van onze vereniging, waarvan enkele jaren in de functie van voorzitter. Wij zullen in hem een zeer toegewijd imker missen. Wij wensen zijn kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe bij het verwerken van dit verlies.

Bestuur en leden
NCB bijenhoudersvereniging Budel/Maarheeze

Op 6 februari 1996 is plotseling overleden onze imkervriend en trouwe medewerker

LEENDERT MARIE ROETEN

in de leeftijd van 74 jaar. Hij was een man die niet graag in de belangstelling stond, doch op geheel eigen wijze vele werkzaamheden voor onze vereniging verrichtte. De rouwkaart gaf dit zo treffend aan: 'Altijd voor een ander, nooit voor zich alleen, dierbaar in gedachten, blijft hij om ons heen.' Zijn imkervrienden zullen hem heel erg missen. Wij wensen de familie heel veel kracht toe om dit verlies te dragen.

Bestuur en leden VBBN subvereniging Bussum